

R.Simon

לאבני אקה וכל גבולך לאבני חפץ: וכל פגיוך למודי יהוה ורב שלום פגיוך: בצדקה תפוגגי רחמי מעשק פירלא תיראי ומפחתה פי לאתקרב אליך: הן גור יגור אפס מאותי מירג אפקך עליך ופול: כתיב הן הנה אנכי פראתי תרש נפח פאש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי פראתי משחית לחבל: כל פלי ויצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי ואם יהוה: הוי כל צמא לכו לפים ואשר אין לו פסך לכו שברו ואכלו ולכו שברו פלוא כספ וכלוא מחיר יין וחלב: למה תשקלו כסף פלוא לחם ויגיעכם פלוא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדיש נפשכם: הטו אונכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים: הן עד לאופים נחתי נגיד ומצוה לאפים: הן גוי לאתעד תקרא וגוי לא ידעך אליך ירצו למען יהוה אליהו ולקדוש ישראל פי פארך:

בראשית יב לך לך

אונקלוס

וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָם לֵאמֹר יְהוָה אֵלֶיךָ אֲבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרְאַתָּה וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדַּלְתָּה שְׁמִי וְהָיָה בְּרָכָה: ג וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָמַר וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל־מְשַׁפְּחֵת הָאָדָמָה: ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם פֶּאֶרְשֵׁי דְבַר אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לֹט וְאַבְרָם בֶּן־חַמֶּשׁ עָשָׂר וְשִׁבְעִים שָׁנָה בָּצֵאתוֹ מִחָרָן: ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנְּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּבְאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן: ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְנַעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ: ז וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לֹרְעֶךָ אֵתֵן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְכַן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:

א וַאֲמַר יי לאברם איזיל לך מארעך וימלידותך ומבית אבוק לארעא די אחזקך: ב ואעבדנך לעם סגי ואברכנך וארבי שקד ותהא מקרך: ג ואבךך מקרך ומלטיט אילוט ויתקרבון דיילך פל ורצית ארעא: ד ואזל אברם קמא דמליל עמיה יי ואזל עמיה לוט ואברם פר שקעין וקמש שנין קמפיקיה מתרן: ה ודבר אברם ית שרי אמתיה ונת לוט פר אחיהי ונת פל קניניהו די קנו ונת נפשטא דשעפידו לאוריחא דחרן ונפקו למיזל לארעא דקנען ואתו לארעא דקנען: ו ובער אברם בארעא עד אמת שקם עד מישר מורה וקנענאח דכן בארעא: ז ואתגלי יי לאברם ואמר לקנען אמת ית ארעא קרא וקנא פמן מדקחא קדם יי דאתגלי ליה: ח ואסתלק ממתן לטורא

רשי

(א) דף דף. להנחך ולטובך ושם אעשך לגוי גדול א וכן אי אחי וכה לבנים ועוד שאודיע עטקך בעולם: (ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלטה דברים ממשעת פריה ורביה וממשעת את הממון וממשעת את השם לכן החקק לשלטה ברכות הללו ב שהנטיחו על הכנים ועל הממון ועל השם (כ"א אהו ואגדלה שמך הריני מוסיף לוח על שמך שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואילך אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם. כרש"י יטן): ואברכך. כממון. (כ"ב): והיה ברבך. הברכות נחומות צידך עד עכשיו היו צדי ברכתי לאדם ונת ומעכשיו אמה חבך את אשר חספון. (כ"ג). ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ו אברכך זה שאומרים אלהי יצחק. ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהיו חומתן ככולן ח"ל והיה ברכה כך חומתן ולא נהם: מארעך. והלא כבר ילא משם עם אביו וכל עד לתוך אלף כך אמר לו המתקן עוד משם ולא מבית אביו: אשר ארעך. לא גלה לו הארץ מיד כדי להכבדו בעיניו ד ולמה לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו את צדך את ימךך אשר אהבתי את יצחק כיוצא בו על אחד

למנו מינו
14
למנו ביקו
3 אבות
גלו
אוט
למנו

עיקר שפתוי חכמים
א ואלו השני דברים לעשותך לגוי גדול ולחודיע עטקך בעולם הוא פי על מ"ש להנחך ולטובך. והוה שמך לך כך: ב ויפוך כרכו צב' כרכוס הללו ולא כשאר ברכות: ג ר"ל לפי שאין אומרים אלהי אל על רבים כמו אלהי ישראל אלהי העברים. ועל יסוד לא מנינו ל' אלהי. לכן כרכו ואעשך לגוי גדול פי חתם חתשכ לרבים יחמך עלך אלהי אברהם. ובמלת חברכך שמורה עד על חוספה ברכה. רמז שיאמרו ג"כ על בני אלהי יצחק. וכן נשאלת שחק שמורה עד על אלהי יעקב: ד פי למי לו להאריך לחמנו מהלך כ"י ה"ל לך כך אל הארץ כ"י ועל כל המכר את ארצו בעיניו. פי כרכו: ה החלשים שמחבב את אלו ונשדלו יבנה לערו בעינים החקוס ההוא. וככה יבנה שברו פי לטוס צערה אגדלה. וכן נשאלת יחמך הרבה לו בחולשים של בני בני לחוב בני בעיניו. ויגדל זמרו ויגדל ג"כ שברו: ו דרכי ש"י ואבדו לטוב אלהי ולא לעור שם. והנרץ נפרכ דכלן ארץ פירכוסו כן אלה נכנס למטה ר"ל לעור זה ודיק מרכיבי ועבורו נחמך ולא כמיני הארץ: ז כ"כ כנגד דמותו. ומאשר שהוא מקום אחד. למה הוסיפו כלן אלון מורה כ"י השמות. אלא רמז על הר גריזים כ"י. דהנה מוכר אלון מורה כ"י נחל: ו דלת שמעו שאמרי לא היו. ונאמתי היו ג"כ בימי משם פי הושע גרם את הכנעני מן הארץ. לכן פי דלת ולא קודם אלא הי' הולך וסבב: ח ומלך זכק וזק עש כן עמ ומלך שלם הוא מלך ירושלים: ט מה שאמר ולרעך אתן את הארץ:

קדא) : לא על פן קרא לאתרא ההוא קאר שבע ארי תמן קימו תרניהון: לב וגורו קים בקאה-שבע וקם אבימלך ופיכל רב חיליה וקבו לארע פלשתאי: לג ונציב נצבא (גיי אילנא) בקאר שבע וצלי תמן בשמא ריי אלקא דעלקא: לד ואתחב אברהם קארע פלשתאי יומין סגיאין: א ויהוה פתר פתגמיה האלין ויי נסי ית אברהם ואמר ליה אברהם ואמר קא אגא: ב ואמר דבר קען ית ברך ית יחידך די רחמק ית יצחק ואזיל לך לארעא פולחנא ואסקיה קרמי תמן לעלקא על חד מן טוריא די אימר לך: ג ואקדים אברהם בצפרא וזרו ית חמריה ודבר ית תרין עולימוהי עמיה וית יצחק בריה וצליח אעי לעלקא וקם ואזיל לאתרא די אמר ליה יי: ד ביקמא תליחא וקף אברהם ית עינוהי וקזא ית אתרא מרחיק: ה ואמר אברהם לעולימוהי אוריכו לכון הקא עם חמרא ואגא ועולימא נתמטי עד קא נוסגוד ונתוב

כי חפרתי את-הבאר הזאת: לא על-פן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם: לב ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר-צבאו וישבו אל-ארץ פלשתים: לג וישע אשל בבאר שבע ויקרא-שם בשם יהוה אל עולם: לד ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים: פ (שביעי) כב א ויהי אחר הדברים האלה והאלהים → נסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: ב ויאמר קח-נא את-בנדך את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק ולך-לך אל-ארץ המדינה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: ג וישכם אברהם בפקר ויתבש את-חמורו ויקח את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל-המקום אשר-אמר לו האלהים: ד ביום השלישי וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחק: ה ויאמר אברהם אל-נעריו שבו-לכם פה עם-החמור ואני והנער נלכה עד-פה ונשתחוה ונשובה אליכם: ו ויקח אברהם את-עצי העלה

אמר ותכחה

רשי

צניעה כל מי שתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת אברהם: (ג) אשף. רב וסמאל חד אמר סרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסניא וכו כל מיני פירות. ומנינו לשון נטיעה בהלים שנאמר ויטע אהלי אפרתו: ויקרא שם ודי. על ידי אוחו אשל נקרא שמו של הקציה אלה לכל העולם לאמר שאוכלין וזומין אמר להם נרכו למי שאכלתם משלו פנורים אתם שמעלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם: (ד) ימים רבים. מרובים על של חכרון נחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה היה באלתו מחנן. אוחה שנה ויבא וישב באלוהי ממרא שלח מציון קודם לכן שנתישב אלל שם שבכל מקומותיו היה כאורח מונה ונטע והלך שגא' ועשור אכרם. ויעתק משם. והיה רעב וירד אכרם מצרימה. ובמלכים לא עשה אלל שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעו עד ויבא וישב באלוהי ממרא אשר בחכרון שם ישב עד שהפכה קדוש מיד ויסע משם אכרם מפני בושח של לוב ונא לארץ פלשתים וכן ז"ט שנה היה שהרי בשלישי למילוח בוא אללו המלכים הרי כ"ה שנה וכאן כחוב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא נא הכחוב לפחות אלל לפרש ואם היו מרובים עליהם שחי שנים או יותר היה מפרשם וע"כ אירס יותר משנה הרי כ"ו שנה מיד יאל משם וחד לחכרון ואוחה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים ב כך שניהם נכחד עולם: (א) אחר הדברים האלה. יש מרומיתו אומרים אחר דבריו של שגן שהיה מקטרג ואומר מנל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלל בשביל בנו אילו הייתי אומר לו ונח אוחו לפני לא היה מעבד. ו"ח אחר דבריו של ישמעאל שהיה מחפחר על יצחק שחל בן י"ג שנה ולא מיחה אחר לו יצחק

עיקר שמותי חכמים

א אף שם נבטח לא היה נדק לפי הדעות לטעל [פסוק ט"ו] על מתק ז"ל שהאזהרה הוחא היא אליה דר"ש דפלו על הירושין שם לנחל. והוא דורשו לכתב. ועוד י"ל שהקציה דן מדיה כעד מדיה והקציה שאל למישה עם משה עברה במים. והיו לו עשה חן צדו עברה במים. וז"ל אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אי דנו. כלומר עשה חן צדו עברה ממם [מהרש"ל]: ב בביא כאל ואל הדקס. לומר את הדקס נדקמון על אחר לו' אחר דבריו של שגן. יש דעות שכתב אחר הוא פנור כמו שפרש"י לעיל. וכאן היה י"ב שנה אח"כ. ע"כ דרש אחר דבריו של שגן. לו כמי דר"ל אחר דבריו של ישמעאל: ג ר"ל לא האמור כאן הוא לשון בקשה: ד דקסא למה כתיב וטע נערו. והלא כמה נערים היו לו י"ב שני נערו זה קאי על המחמדים על ישמעאל ואליעזר: ה והא כאל לשון בקשות:

3

יהוה צבאות אלהי ישראל לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה הנה ואת החתום ואת ספר הגלוי הנה ונתתם בכלי-חרש למען יעמדו ימים רפים: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו כתבים ושורות וכרמים בארץ הזאת: ואתפלל אל-יהוה אחרי תתני את-ספר המקנה אל-פרוך בן-גריה לאמר: אהה אדני יהוה הנה | אתה עשית את-השמים ואת-הארץ בכחך הגדול ובזרעך הנטויה לא-יפלא ממך בל-דבר: עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל-חיק בניהם אחריהם האל הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: גדל העצה ורב העלילה אשר-עיניך פקחות על-כל-דרכי בני אדם לתת לאיש בדרךיו וכפרי מעלליו: אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד-היום הנה וכישראל ובאדם ותעשה-לך שם פיוס הזה: ותצא את-עמך את-ישראל מארץ מצרים באתות ובמופתים וביר חוקה ובאזרוע נטויה ובמורא גדול: ותתן להם את-הארץ הזאת אשר-נשבעת לאבותם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש: ויבאו וירשו אותה ולא-שמעו בקולך כתיב ובתורתך ובתורתך לא-הלכו את כל-אשר צויתם להם לעשות לא עשו ותקרא אתם את כל-הדעה הזאת: הנה הסללות באו העיר ללכדה והעיר נתנה ביד הפשדים הגלחמים עליה מפני החרב והרעב והדבר ואשר דברת היה והנך ראה: ואתה אמרת אלי אדני יהוה קנה-לך השדה בפספס והער עדים והעיר נתנה ביד הפשדים: יהי דבר-יהוה אל-ירמיהו לאמר: הנה אני יהוה אלהי כל-בשר המפני יפלא כל-דבר:

אמר החכם
אשר התחבט

אונקלוס

ויקרא כו בחוקתי

אם-בחקתי תלכו ואת-מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פרו: והשיג לכם דיש את-בציר ובציר ישיג את-זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: ונתתי שלום בארץ וישכבתם ואין מחריד והשבתיה חיה רעה מן-הארץ וחרב לא-תעבר בארצכם: וירדפתם את-איביכם ונפלו לפניכם לחרב: וירדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו איביכם

ג אם בקמני תהכון ונת פקודי תשרון ומעבדון תהוון: ד ואמן מטריבון בעדנהון ותמן ארעא צלקתא ואילן חקלא יתן אפיה: ה ויערע לכון דישא ית קטפא הקטפא יערע לאפוקי בר זרעא ומיקלון לחמכון למשבע ומתיבון לרחצון בארעכון: ו ואמן שלמא בארעא ותשרון ולית דמניד ואבשל חיקא בשמא מן ארעא ודקטלין בחרפא לא יעדון בארעכון: ז ומרדפון ית פעלי דבביכון ויפלון קדמיכון לחרפא: ח וירדפון מנכון חקשא מאה ומאה מנכון לרבוטא יעירקון ויפלון פעלי דבביכון קדמיכון לחרפא:

רשי

(ג) אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המלות כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו וגו' הרי קיום המלות אמור הוא מה אני מקיים אם במקומי תלכו שחיו עמלים א במורה: ואת מצותי תשמרו. הו עמלים במורה ע"מ לשמור ולקיים כמו שנה' ולמדתם אותם ושמרתם לעשות: (ד) בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם ללכת ב כגון (בלילי רביעית. רשי יסן) בלילי שבתות: ועץ השדה. הן אילני סרק ג ועמידין לעשות פירות: (ה) והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיס מרובה והחס עמוקים בו עד הנציל וצנצני מחטקון עד שנת הורע: ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קימעה והוא ד ממנך במעיו: (ו) ונתתי שלום. שמה תאמרו הרי מאכל והרי משחה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ מנאן ששלוש שקול ה כנגד הכל וכן הוא אומר עשה שלום וברא את הכל: וחרב לא תעבר בארצכם. א"ל שלא יבואו למלחמה אלא אפי

לעבור דרך ארבעס ממדינה למדינה: (ז) לפניכם לחרב. איש נהרג ו רעהו: (ח) וירדפו מכם. מן החלשים שבכם ו ולא מן הגבורים שבכם: חמשה מאה ומאה רבבה. וכי כך הוא המשבון ה והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו יש מדקדקים בלשון רשי"י שהוא כמו כפל ואריכות וכי כך הוא המשבון והלא לא היה צ"ל וכמו כן מדקדקים כל גדולי המפרשים וחשובים בלשון רשי"י כפי בראשית לא היה צריך להתחיל ומה טעם פתח בג"כ כפל וע"ש שישבוס וכל נראה לפרש למורי הגאון המופלג מוה"ר משה חריץ גר"ו שגלה רבנה קובל ג' פרושים פי' אחד י אלפים וע"ו מקשה רשי"י וכי כך הוא המשבון ופי' השני רבנה מספר מרובה על שם רבוי וזה הפי' שולל רשי"י באומרו והלא לא היה צריך לומר וכו' ודו"ק) אלא אינו דומה מועטין העושין את המורה לעושין את המורה למרובין העושין את המורה: ונפלו אויביכם וגו'. שיהיו נופלים לעיניכם ו שלא כלך הארץ:

עיקר שפתי חכמים

א וימסרה הכתוב כי אם בחקתי תלכו כי חסו והתעסקו במורה להבינה ולרעה אותה ומלמדו בה על ממו ואת מצותי תשמרו כדי לשמור ולקיימם. וגם למעשה יהיה כן כי עשיתם אותם: ב כי בשם הוא עם הקיבוצי ולא ימרכה רק לענין המינים השונים אשר בשם הקבוצי או לענין היקוים והעושה ולמה לא כתיב פה ונתתי הגשם בעתו בל"י כמו בכל הכתוב הזה לדבר משם הקיבוצי בל"י. לכן מפרש רשי"י דזה נאמר על אה שכתובו משמרו (ותוך סדר קהר) וע"ו אחר הכתוב אם בחקתי תלכו וגו' או ונתתי בשמיכם אשר יהיו בעתווי השמות המנויים רק טוב ולא ירע לאדם: ג מרדפיכם וען השנה ולא די לכמוס והען ימן פרו לכן מפרש דנאמר על כל ען של אילני סרק: ד וזו היא ברכה חדשה מלבד כי מהיה המנוחה מרובה עוד חסוקי המעט ממנה לשבוע: ה כי בל"י גם ברכת המנוחה לקבלה מהסך אם האויב יפלה ורק השלום הוא גמר כל הברכה: ו כי כן משמעות הכתוב ועמו מעמדם לפניכם לחרב ולא אתם חפילים: ז ולכן כתיב שני פעמים בכתוב מכם אשר הוא לנאמר רק להראות דידבר מן החלשים: ח כי משחה מאה מעט עשיתם על איש אחד, וא"כ מאה יהיה מאה פעמים עשיתם וזה אלפים: ט ולכן כתיב כי פעמים בפרשה וסטי חקיקס:

מדרש רבה

4

עם כל המפרשים

כמבואר בשער השני

הוצאת

יצר התכנה

יוצא לאור

במהדורה מפוארת ומשוכללת
משלב את שני המדרשים המפורסמים
מהדורת דפוס וילנא ומהדורת עץ יוסף
ליצירה חדשה ומהודרת

כרך א

בראשית א

פרשיות בראשית, נח, לך לך

הוצאת ספרים ח. וגשל ירושלים

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

5

מפורת המדרש

יב פנהוין דף פ"ע. לקמן פרשה ל"ה. מדר"א פלך ל"א. פסקתא רבמי פ' מ'. מדרש סהלים ממוזר כ"ט. תמומל וילא קימן כ"ב. ילקוט כול רמז ס"ב וילקוט וילא רמז ל"ז.

חידושי הרד"ק

ש"ל צור. הוא גבול א"י כדאימא (בעירוין כ"ב).

ענף יוסף

ח [י] אמר הלואי יאה חלקי בו. א"י הקב"ה לזרעך אתן בו. דעת המדרש שכל עניני האבות היו רק ע"י חפלה. גם סומוז במ"ש אל הארץ אשר אראך. מלשון הוואה אתה שובה העיר. אשר תהיה ישרה ונסבה בעיניך.

אמרי יוסף

ראה אותן עוסקין בניכוש. והיינו ועטור אברהם בארץ וראה הכעני או יושב בעסק הארץ א"ל הקב"ה להרעך נתתי הארץ הזו ונתחא לך. ט הוא דעתיה דר' יוחנן. כלומר כאן מצית לומר לא גילה לו בפשיטות שחתם ואמר אל הארץ אשר אראך רכותה נמי בעקידה אע"י שאינו בן משם רק באמרו אל אחד ההרים אבל בחזקתו ליצחק גילה לו רק אחד מענות הרבה והו מין פתימה ליתן לו שכר על כל ריבוד ולזה ר' הונא אמר ודכותה על אחד ההרים.

ליקוטים

ט ב' פעמים. אחת כאן ואחת בעקידת יצחק וגרס המ"ב מן מה דכתיב אל ארץ המוריה היו שניה חביבה מן הראשונה ופירושו שפירש כהניא ארץ המוריה שהוא הר ה' מקום המקדש מאד ועיקר כוננם כי לך לך פירושו לפונתך כי שם תושלם בשלימות אלהות והנה פה אמר לו ששלימותך תלוי בשתדודך מארצך שהיא מקום דעים ותודור סא"י בכלל, ששם קדושה יש בה ואח"כ אמר עוד לפונתו ונגלה לו הר ה' ששם מקום בהמ"ק שווה הר המוריה אשר שם עיקר הקדושה אשר אין לפעלה הימנה. מאפרכי. הוא העיר שהיה דר בה ואף מעיירות השכנים לעירו, וכתנאי שיתרחק מבית אביו ולא יוליכם עמו כ"א יפרד מהם ואסד התוליים.

אכרם בארץ וגו' והכעני או בארץ פ"י שראה אותם עוסקים כעבודת הארץ וכשר הדבר בעיניו או אמר לו הש"י לזרעך אתן את הארץ הזאת ודעת המדרש שכל עניני אברהם והאבות רק ע"י חפלה ולא עשו שום דבר בלא רשות הש"י. גם מרומז במ"ש אל הארץ אשר אראך מלשון הרואה אתה שובה העיר אשר תהיה ישרה ונסבה בעיניך.

ט שתי פעמים. ע"י לקמן פ"י ג"ה סימן ד' דכאן חסר סוף המאמר באיזה דפוסים מן מה דכתיב ולך לך אל ארץ המוריה הרי השני חביב פירוש שכאן כתוב לך לך אל הארץ אשר אראך הרי לא ידע להיכן ילך ושם כתוב ולך לך אל ארץ המוריה שגלה לו להיכן ילך. נמצא שהשניה חביבה שארץ המוריה ששם הר המוריה חביבה מכל ארץ כנען. מאפרכי שלך בו. זו שכונתך. כמ"ש לקמן שם ג"ה ופר' ג"ט סימן י"ד היינו עיר מולדתו והערים הסמוכים לה. ע"כ פסיעה. ושם ג"ה הגירסא על כל דיבור ועל כל פסיעה כי מאחר שאינו ידע להיכן הולך הרי כל פסיעה בספק ונסיון ושמה יצטרך לחזור לאחוריו. הוא דעתיה דר' יוחנן. ע"י לקמן ג"ה שם כלשון זה על מ"ש שם אשר אומר אליך ומביא מכאן אשר אראך. ומתלא עיניהם. שיהיו עיניהם תמיד נשואות אליו יחיל ולצפות. וקרא אליה את הקריאה. כששלח את יונה לגינדה בפעם הב' ויקשה להם לא הביא פסוק של גבואה א'

ט אמר ר' לוי שתי פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים אי זו חביבה אם השניה אם הראשונה, ממה דכתיב אל ארץ המוריה הרי השניה חביבה מן הראשונה. ואמר ר' יוחנן לך לך מארצך מאפרכי שלך, וממולדתך זו שכונתך. ומבית אביך, זו בית אביך. אל הארץ אשר אראך, ולמה לא גלה לו כרי לחבבה בעיניו ולתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר' יוחנן (בראשית כב ט) ויאמר קח נא את בנך את יחידך, אמר לו יונה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו (שם) אשר אהבת, אמר לו ואית תחומין במציא, אמר לו את יצחק. ולמה לא גלה לו, כרי לחבבו בעיניו ולתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. אמר ר' יוסי הגלילי משהה הקדוש ברוך הוא ומתלא עיניהם של צדיקים ואחר כך הוא מגלה להם טעמו של דבר, כך אל הארץ אשר אראך. על אחד ההרים אשר אמר אליך. (יונה ג ט) וקרא אליה את

ופוחזים. עוסקים בליצנות. לסלמה של צור. צור היתה יושבת על הר גבוה והיו עולין לה כמעלות לפיכך קורין אותה סולם (ר"ש). ט [יא] אם הראשונה ממה דכתיב אל ארץ המוריה הרי שניה חביבה מן הראשונה כצ"ל (א"א). וכן הוא לקמן פרשה ג"ה. משום דארץ המוריה רמו שמשם הוראה או יראה יצאה לעולם כולקמן בפרשה ג"ה. פירוש אחר איזו חביבה לפני ה' מפי וקאמר שנסיון העקידה חביב מפי ולכן זרזו יותר בו שהורחו הדרך באומרו אל ארץ המוריה (פ"ה). [יב] מאפרכי. מאפרכיא שלך. כלל המחזו. ושכונתך היא המרינה ששוכן בה ולפ"ו מבית אביך ירמח על העיר שיושב בה והוא בית אביו. או יהיה פירוש איפרכיא המרינה. והשכונה העיר שסמוך להמרינה אשר שוכן בו ומבית אביך בא לרמו לו שיפרד מהם (פ"ה). זו שכונתך. וכן לקמן בפרשה ג"ט גרסינן מארץ מולדתך זו שכונתך אבל במד' רות גרסינן וארץ מולדתך איפרכיא שלך. ועיין בפ"ה. ולמה לא גילה לו. פ"י ארץ כנען. ומשני כרי לחבבה בעיניו שיהיה תאב ליריעתה ותבוא לו היריעה אחר התשוקה כדאמר רב הונא משהא הקב"ה ומתלא עיניהם וכו' (פ"ה). ע"כ כ"כ פסיעה ופסיעה. שמי שמנחתו למקום ידוע סמוך לבו שבהניע שם ינוח. אבל מי שהולך בלי ידיעת מקום תחנותו יראה בעיניו כל פסיעה ופסיעה משא כבד. ולכן כל עוד שיהיה פוסע יגדל שכרו. והכי א"י במדרש תנחומא. זה יחיד לאמו בו. הלשון קצר פה וה"ל לקמן פ' ג"ה א"ל תרין בנין אית לי א"ל את יחידך א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו בו. ובאמת אברהם לא השיב דבר אלא לפי שבמאמר בנך יוסף איזה בן כרי לך הוסיף הקב"ה ביאור דבריו אלא שהמדרש סידר הדברים כאילו אברהם היה מתוכח עמו (פ"ה). משהה הקדוש ברוך הוא כולומר משהה להם הריבוד בדבר מצוה להעמידם בתוחלת ממושכה כרי להרכות שחרם דלפום צערא אנגרא. אל הארץ אשר אראך. ועל אחד ההרים אשר אמר אליך. ולא גילה לו כרי להרכות שכר על כל ריבוד ודבור. וכיוצא בו הרבה בתנ"ך.

ט אמר ר' לוי שתי פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים אי זו חביבה אם השניה אם הראשונה, ממה דכתיב אל ארץ המוריה הרי השניה חביבה מן הראשונה. ואמר ר' יוחנן לך לך מארצך מאפרכי שלך, וממולדתך זו שכונתך. ומבית אביך, זו בית אביך. אל הארץ אשר אראך, ולמה לא גלה לו כרי לחבבה בעיניו ולתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר' יוחנן (בראשית כב ט) ויאמר קח נא את בנך את יחידך, אמר לו יונה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו (שם) אשר אהבת, אמר לו ואית תחומין במציא, אמר לו את יצחק. ולמה לא גלה לו, כרי לחבבו בעיניו ולתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. אמר ר' יוסי הגלילי משהה הקדוש ברוך הוא ומתלא עיניהם של צדיקים ואחר כך הוא מגלה להם טעמו של דבר, כך אל הארץ אשר אראך. על אחד ההרים אשר אמר אליך. (יונה ג ט) וקרא אליה את

ופוחזים. עוסקים בליצנות. לסלמה של צור. צור היתה יושבת על הר גבוה והיו עולין לה כמעלות לפיכך קורין אותה סולם (ר"ש). ט [יא] אם הראשונה ממה דכתיב אל ארץ המוריה הרי שניה חביבה מן הראשונה כצ"ל (א"א). וכן הוא לקמן פרשה ג"ה. משום דארץ המוריה רמו שמשם הוראה או יראה יצאה לעולם כולקמן בפרשה ג"ה. פירוש אחר איזו חביבה לפני ה' מפי וקאמר שנסיון העקידה חביב מפי ולכן זרזו יותר בו שהורחו הדרך באומרו אל ארץ המוריה (פ"ה). [יב] מאפרכי. מאפרכיא שלך. כלל המחזו. ושכונתך היא המרינה ששוכן בה ולפ"ו מבית אביך ירמח על העיר שיושב בה והוא בית אביו. או יהיה פירוש איפרכיא המרינה. והשכונה העיר שסמוך להמרינה אשר שוכן בו ומבית אביך בא לרמו לו שיפרד מהם (פ"ה). זו שכונתך. וכן לקמן בפרשה ג"ט גרסינן מארץ מולדתך זו שכונתך אבל במד' רות גרסינן וארץ מולדתך איפרכיא שלך. ועיין בפ"ה. ולמה לא גילה לו. פ"י ארץ כנען. ומשני כרי לחבבה בעיניו שיהיה תאב ליריעתה ותבוא לו היריעה אחר התשוקה כדאמר רב הונא משהא הקב"ה ומתלא עיניהם וכו' (פ"ה). ע"כ כ"כ פסיעה ופסיעה. שמי שמנחתו למקום ידוע סמוך לבו שבהניע שם ינוח. אבל מי שהולך בלי ידיעת מקום תחנותו יראה בעיניו כל פסיעה ופסיעה משא כבד. ולכן כל עוד שיהיה פוסע יגדל שכרו. והכי א"י במדרש תנחומא. זה יחיד לאמו בו. הלשון קצר פה וה"ל לקמן פ' ג"ה א"ל תרין בנין אית לי א"ל את יחידך א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו בו. ובאמת אברהם לא השיב דבר אלא לפי שבמאמר בנך יוסף איזה בן כרי לך הוסיף הקב"ה ביאור דבריו אלא שהמדרש סידר הדברים כאילו אברהם היה מתוכח עמו (פ"ה). משהה הקדוש ברוך הוא כולומר משהה להם הריבוד בדבר מצוה להעמידם בתוחלת ממושכה כרי להרכות שחרם דלפום צערא אנגרא. אל הארץ אשר אראך. ועל אחד ההרים אשר אמר אליך. ולא גילה לו כרי להרכות שכר על כל ריבוד ודבור. וכיוצא בו הרבה בתנ"ך.

רש"י

ט ואית תחומין במציא. וכי יש תחומים נמצים שאני יודע למה מהם אני אוהב יותר.

מתנות כהונה

חביבה עליו וכן פירש"י לקמן פרשה ג"ה. מאפרכי שלך. נערך משמע כל העיר נכללה. ע"כ כ"כ פסיעה בו. שאם גלה אותה מיד היה מקרי הדך למהר בראתו שמה וענשיו היה הולך ומהלך למנוח אותה לך שדבר לו המקום וכן פירש הרמב"ן. ואית תחומין בו. וכי יש תחומים נמצים לידע מי הוא החביב יותר שמיסה להוציא עליו. משהה בו. משהה וממשיך לבס ועיניהם תלויות ומלפנים ממי יגלה להם ובפרשה ג"ה פירש"י מתלא לשון עייפות כד"ל ומלא הארץ ולקמן בפרשה ג"ה גורם מהלא והוא לשון פחית וכוונתו.

6

הַכְהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לְפָנַי מִלְאֲךָ יְהוָה
 וְהִשְׁטִין עֹמֵד עַל-יְמִינוֹ לְשִׁטְנוֹ:
 76 בַּיּוֹמָר יְהוָה אֶל-הַשֹּׁטֵן יַגְעַר יְהוָה
 בְּךָ הַשֹּׁטֵן וַיַּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבַּחַר
 בִּירוּשָׁלַם הֲלוֹא זֶה אֹד מְצֹל מֵאֵשׁ:
 וַיְהוֹשֶׁעַ הָיָה לְבוּשׁ בְּגָדִים צוּאִים
 וְעֹמֵד לְפָנַי הַמִּלְאֲךָ: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל-
 הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים
 הַצּוּאִים מֵעַלְיֹו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה
 הָעֵבֶרְתִּי מֵעַלְיֶךָ עֹנֶךָ וְהִלְבַּשׁ אֶתְךָ

רָבָא קָאִים קָדָם מִלְאָכָא דִּי
 וְחִטָּאָה קָאִים עַל יְמִינֵיהּ
 לְאִסְטָנָא לִיהּ: (ב) וַאֲמַר "י
 לְיַחְטָא יִזְיָה " בְּךָ יַחְטָא וַיִּזְיָה
 " בְּךָ דִּאֲתָרְעִי לְאִשְׁרָאָה
 שְׂכַנְתִּיהּ בִּירוּשָׁלַם הֲלֹא דִין
 אֹד מְשִׁיזִיב מִיְקִידָא:
 (ג) וַיְהוֹשֶׁעַ הוּוּ לִיהּ בְּנִין
 דְּנִסְבִּין לְהוּוּ נָשִׁין דְּלֹא כְּשָׂרוּ
 לְכַהֲנָתָא וְקָאִים קָדָם
 מִלְאָכָא: (ד) וַאֲתִיב וַאֲמַר
 לְדַמְשָׁמְשִׁין קְדָמוּהִי לְמִימָר
 וַאֲמָרוּ לִיהּ וַיִּפְיֵק נָשִׁין דְּלֹא
 כְּשָׂרִין לְכַהֲנָתָא מִבֵּיתֵיהּ
 וַאֲמַר לִיהּ חֲזִי דְאֶעֱדִיתִי מִנְךָ
 חֹבֶךָ וְאֶלְבִּישֶׁת יְתָךְ וְכוּן:

תולדות אהרן

רש"י

(א) לְשִׁטְנוֹ. להשטינו על שהיו בניו נשואות נשים נכריות כמו שכ' בספר עזרא וימצא מבני הכהנים אשר הושיצו נשים נכריות מבני יהושע בן יהוֹזָדָק: (ב) יַגְעַר ה' בך השטן. יגער הקצ"ה בך אתה השטן וחוזר ואומר ויגער ה' בך הוא הבוחר בירושלים שלא תכנס לפניו לקטרג על הנדיק הזה הלא ראוי הוא וזכה לך שהוצל מאש השריפה: הלא זה אוד מוצל מאש. מפורש באגדת חלק (דף ג) שהושלך עם אחאב בן קוליה וחזירו לאור: (ג) לְבוּשׁ בְּגָדִים צוּאִים. כתרגומו הוּוּ לִיהּ בְּנִין דְּנִסְבִּין לְהוּוּ נָשִׁין דְּלֹא כְּשָׂרִין לְכַהֲנָתָא וְהִיא נְעַנֵּשׁ הוּוּ עַל שְׁלֹא מִיחָה צִידָם: (ד) הֲסִירוּ הַבְּגָדִים

מצודת ציון

מצודת דוד

(תהלי' ז): (א) הַשֹּׁטֵן. מלאך מקטרג: לְשִׁטְנוֹ. ענין קטרוג וכן כתבו שטנה (עזרא ד'): (ב) יַגְעַר. ענין צעקה נזיפה: אֹד. הוא העץ שמנדנדים בו האש כמו כאוד מוצל משרפה (עמוס ד'): (ג) צוּאִים. ר"ל מלוכלכים ולפי שהצואה הוא לכלוך קורא לבגדים מלוכלכים בגדים צואים: (ד) וַיַּעַן. ענין הרמת קול כמו

הכהנים אשר הושיבו נשים וגו' מבני יהושע בן יוצדק (עזרא י) כן ארז"ל: (ב) וַיֹּאמֶר ה'. ר"ל מלאך ה': יַגְעַר וגו'. ויגער. ר"ל יגער ויחזור ויגער: הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַם. מוסב על ה' לומר ה' הבוחר בירושלים יגער בך: הלא זה. ר"ל איך תקטרג עליו הלא הוא כאוד המוצל מאש כי הושלך באש ע"י ג"ג עם אחאב וצדקיהו נביאי

השקר וניצל מן השריפה כמ"ש חז"ל וא"כ זכותו רב ואיך תקטרג עליו: (ג) וַיְהוֹשֶׁעַ וְגו'. ועומד וגו'. ר"ל בשעה שעמד לפני המלאך היה עדיין לבוש בגדים מלוכלכים ר"ל עדיין היה מלובש בזה העון כי עוד ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן והוא לא מיחה בהם: (ד) וַיַּעַן וַיֹּאמֶר. המלאך שעמד יהושע לפניו אמר אל המלאכים העומדים לפניו הסירו מיהושע הבגדים המלוכלכים ר"ל הפרישו את בניו מנשותיהם הנכריות למען יוסר העון מיהושע: וַיֹּאמֶר אֵלָיו. המלאך אמר ליהושע: רְאֵה הָעֵבֶרְתִּי. במה שצוית להפריש בניך מהנכריות העברתי מעליך העון שהיה בך מה שלא מחית בהם: וְהִלְבַּשׁ. צויתי להלביש אותך:

עשרה מאורות

אמרות טהורות לאחד קדוש מדבר מילין
 בדעת ובתבונה שר התורה אב החכמה
 והבינה הרב הגדול בישראל מרנא ורבנא
 כמוהר"ר **מנחם עזריה מפאנו** זצוק"ל

עם פירושים נחמדים מזהב ומפז רב מנופים משלש
 עשרה נפים מאירים כספירים מפנינים יקרים להראות
 העמים והשרים את יקר תפארת גדולת תורת רבנו
 הרמ"ע זלה"ה, הלא המה

מגיני שלמה מכתב יד למורנו ורבנו הגאון הגדול
יהושע ב"ר יוסף אב"ד קראקא (מחבר ספר מגיני
 שלמה על הש"ס ושו"ת פני יהושע), **יואל משה** למורנו
 הרה"ג **משה הלוי סגל** זלה"ה, **פתח עינים** למוהר"ר
 המקובל **יהודה לייב** בן הגאון מוהר"ר שמואל זלה"ה,
נר למאור למוהר"ר **מאיר אייזינשטאט** זלה"ה.

יוצא לאור בהגהה דווקנית בעריכה חדשה ומדוייקת עם מקורות
 ציונים ומפתחות לאלפים ע"י בית מדרש גבוה לתלמוד והוראה

ישמח לב - תורת משה

ומכון להוצאת ספרים וכתבי יד - ירושלים תש"ס לפ"ק

פרק שביעי

76 א. או יפורש כפל המיתה שנאמרה לאדם (בראשית ב' ז), כי בו ביום שנברא בטבע הנצחיות ברצון^א קונו הנה ברצון עצמו נשתנה על ידי החטא ונידון למיתה בתאר קיים שיצדק לומר בו סוף אדם למות (ברכות יז). וזה כלל גדול בכפל^א הפעלים בכל המקרא, כי המקור הסמוך לעבר או לעתיד הוא שם הפועל^ב יתואר בו נושא הפעולה והיא, אלא^ב שבהתחוק התאר יקדם אל הפעולה כמו (דברים יא ג) אם שמוע תשמעו, וזה הפך בהתאחרו אליה כמו (בראשית ט ט) וישפוט שפוט, ולפעמים התאר^ג עצמו הוא המתואר בכתוב ואין זולתו כמו (תהלים קיח יג) דחה דחיתני, כי זה שלש רגלים אמר דוד המלך ע"ה על יצר הרע הוא המלך זקן וכסיל ועל^ה כל ילידי ביתו שריו ועבדיו בשם ה' כי אמילם, ראשונה (שם י) על היותו מתעה בכל צדדי ההסתה והפתוי, שנית על היותו מסטין הולך רכיל ומעיד באדם בכלל אם^ו הוא רב פשע בהכרעת המאזנים

יואל משה

מגיני שלמה

פרק ז א. או יפורש כפל המיתה, פי' מו"ת תמו"ת, פירש שנידון למיתה בתואר קיים לעתיד סוף האדם למות. ב. יתואר בו נושא הפעולה ההיא, ר"ל האדם העושה פעולה, אלא בהתחוק התואר יקדם אל הפעולה, ר"ל כמו אם שמוע תשמעו שמוע הוא מקור ונושא הפעולה הוא קודם לפעולה כי תשמעו הוא הפעולה. ג. וגם להיפך בהתאחרו אליה, ר"ל כשהפעולה לפניו והמקור אחרי זה בא מכת שאין כל כך חזק באה לאחריה. ד. ולפעמים הוא עצמו הוא המתואר, ר"ל על מי שנאמר בו התאר הוא עצמו מתואר בה, כמו דחה לא שם דבר הוא אלא היצר הרע עצמו הוא נקרא דוחה אותו יצר הרע דחיתני אותי. ה. ומנ"ל לומר כך, פי' אח"כ כי זה שלש רגלים אמר בשם ה' כי אמילם, פעם אחת כנגד הסתה ופיתוי, פעם ב' כנגד מה שהולך רכיל ומעיד באדם, לכן אמר סבוני גם סבבוני סבונים הוא חזק, יקדם אל הפעולה כמו אם שמוע תשמעו, פי' מקדם אל נושא הפעולה כגון שמוע הוא שם הפועל ויתואר בו השומע שהוא נושא פעולת השמיעה, אלא שבהתחזקות התואר תקדם אל נושא הפעולה, שהשמיעה היא תואר חזק לאדם, לאפוקי השפיטה אינו תואר חזק לאדם. (ד) התואר הוא המתואר, פי' שהתואר אינו נתאווז בו נושא הפעולה, כמו חכם הוא תואר ומתואר [בו מי שהוא חכם ונושא פעולת החכמה, וכן גיבור הוא תואר ומתואר בו מי שהוא גיבור, לאפוקי חי ומתואר] שהכל קאי על השמן שהוא ג"כ יצר הרע ומדחה את האדם מדרכי החיים. (ה) ועל כל ילידי ביתו של יצרא דעבירה. (ו) אם הוא רב פשע מעיד עליו בהכרעת מאזנים כדי להכריע את מאזניים

פרק ז א) ברצון קונו, לאפוקי מן דעתן של (פולמס) [פילוסופים] דאמרי שאין באפשרות של מורכב לחיות ימות עולם ונצחיות. ולזה אמר ברצון קונו, שהעולם נברא ברצון קונו וברצון לא שייך לומר אין הטבע כך, שאף שאין הטבע כן אפ"ה אם רצונו יגזור כן הרי הוא רצונו. אך ורק שהנה ברצון עצמו נשתנה ע"י החטא וכו' בתאר קיים, שם מיתה נעשה עליו תואר קיים שיצדק עליו לומר סוף אדם למות. (ב) בכפל הפעלים, היכא דשם הפועלים כפל כי הכא מות תמות וכיוצא בהן. כי המקור הסמוך לעבר או לעתיד, כי שם מות הוא המקור הסמוך לעתיד דהיינו לתמות, הוא שם הפועל יתואר בו נושא הפעולה, ושם תואר נודע כגון חכם לראובן גיבור עשיר שחור וכל דבר שאין שם העצם, לאפוקי ראובן הוא שם העצם לו. ואמר מות, פי' בשם הפועל זה, תמות תתואר בו שאתה תשא שם הפעולה. (ג) אלא שבהתחוק התואר, אם התואר

9

ובפרט על כל מעשיו וזהו סבוני גם סבבוני, ואחרי שנוטל רשות גובה חובו ממנו בעונשים שונים בדבורים^(ז) הללו מדובשייהו ומעוקצייהו, והוא טעם שלשה^(ח) שמות העצם אשר לו כגודע (ב"ב טז). וידוע מאי דתנא ליה ההוא סבא לאביי (סוכה נב.) הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, וזהו^(ט) להשלמת המבחן שהוא גורם, כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים (קהלת ז יד), והוא יקרא נהנה^(י) מיגיעו וגדול מירא שמים (ברכות ה.) שאין יצרו תוקפו אבל זה נהנה ונשכר ממה שהוא יגע ועמל לכופ את יצרו, וכן כתיב (יואל ב ג) ואת הצפוני^(יא) ארחיק מעליכם כי הגדיל לעשות ודרשו בתלמידי חכמים יותר מכולם. או יהיה נהנה מיגיעו (ברכות ה.) כפשוטו, המצדיק עליו דין שמים ושמה במה שנגזר עליו שלא יאכל אלא מיגיע כפיו, והוא גדול מן הסומך על הנס שהוא בודאי ירא שמים ואקרא קא סמיך דכתיב (תהלים לד י) אין מחסור ליראיו. ומזה יובן לפי הדרך הראשון פשט אמתי נכון וברור בפסוק (סוכה ג ב) יגער ה' בך הבוחר בירושלים, אמר כי ראוי ומחוייב שיתמה^(יב) השטן מגערה ראשונה בכלל ומגערה אחרונה בפרט על היות השטן בוחר להתגבר כנגד הפכו בירושלים עיר הצדק קריה נאמנה. וכבר פחד אדוננו

מגיני שלמה

יואל משה

לחובה, וזהו בכלל על כלל העבירות וגם על כל מעשיו בפרט. ז) כדבורים הללו מדובשייהו ומעוקצייהו, כן השמן שממתיק לעוברי עבירה ואח"כ עוקץ אותם. ח) שלשה שמות שיש לו, כבר ידוע שג' שמות יש לו שמן ויצה"ר ומלאך המות^(יג). ט) וזהו להשלמת המבחן שהוא גורם, פי' לרוב השלמת המבחן לחכי יצרו גדול. וז"ש שהוא גורם פי' כי רוב שלימותו גורם כל זה שיצרו גדול כל כך. או יש לפרש וזה להשלמת המבחן, פי' שנהנה הנבחן שהוא הצדיק ברוב השלימות לחכי מגרין בו יצר הרע, כדי שאם יגבור על יצר הרע אז יותן לו שכר הרבה שהוא גורם השלימות לאדם, כי ע"י שזוכה ליצרו וכבד ליוצרו, וכמו שדרשו חז"ל (ויקרא ט ב) זוכה תודה יכבדנני (תהלים נג) בב' עולמות בעה"ז ובעה"ב. וז"ש כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים, כי לאדם בינוני די לו בכפיית יצרו הקטן ולצדיק יש לו יצר גדול. י) נהנה מיגיעו, שהוא צריך ליגע כדי להטריד יצרו. וזה גדול מירא שמים ואין יצרו תקפו. יא) הצפוני, שהוא יצר הרע שהוא בצפון בשמאל, לאפוקי יצר טוב שהוא בימין, כמו שנאמר (קהלת י ב) לב חכם בימינו ולב כסיל בשמאלו.

הרבת. ז. ואחר כך גובה חובו ממנו, כדאמרינן בגמרא (ע"י ב"ב טז) עולה ומסמין יורד ועושה שליחותו. ז. לכן אמר אחר כך והוא טעם ג' שמות הנ"ל כנגד ג' דברים הנ"ל. ומאי ג' שמות יצה"ר שמן ומלאך המות כנגד ג' אלו מרומו בו. ת. הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, ר"ל באמת מאי זה טעם למת יצרו גדול ממנו להשלמת המבחן יהיה שכרו גדול. ט. ההוא יקרא נהנה מיגיעו בו, ר"ל מי שמגביר את עצמו כנגד יצה"ר נקרא נהנה מיגיע כפו, וגדול מירא שמים, ר"ל ירא שמים אינו מייגע ועמל כ"כ כמו הראשון והוא סומך על הנס. ממילא מלת נהנה משמש לשתיים כאלו כתוב גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מנהנה מירא שמים רוצה לומר הנהנה מיגיעו גדול יותר מנהנה מירא שמים. ס"ל שזה נעשה לו גם מן השמים וזה טוב לחשוב יותר ממה שהוא סומך אקרא כי אין מחסור ליראיו. י. ומזה יובן לפי דרך הראשון יגער ה' בך הבוחר בירושלים בו, ר"ל שיתמה השמן מגערה ראשונה בכלל, ר"ל הוא הקב"ה, ומגערה אחרונה היות השמן בוחר להתגבר כנגד הפכו בירושלים, ר"ל הם

יב) שיתמה השמן מגערה ראשונה בכלל, פי' שישתומם מחמת הגערה על מה שמחמיא את האדם בכלל, ועוד ראוי שיתמה מחמת שהוא בוחר בירושלים בעיר הצדק קריה נאמנה, והדוגמא שהוא

דוד שמא יחשבו מאמריו יגירא⁽¹⁾ בעיניה שיתגבר כנגדו ח"ו כי לא יוכל לדון א עם⁽²⁾ שהתקיף ממנו (קהלת ו' יג, יש⁽³⁾) אם למסורת שנתגבר מעצמו⁽⁴⁾ כביכול שלא מן המכוון ביצירתו, או שקבל תוקפו וגבורתו מהאיש החוטא ואיך יוכל לדון עמו, על כן בפסוק הזה (תהלים קי"ג) הודה לו שהוא רב הדחיה ומתואר בחזק פעולתו ואין להמלט מפניו אלא בעזרת ה' ובית דינו, כי⁽⁵⁾ בטול המבטל דינא הוי וכמאמר דועבו כאש קוצים⁽⁶⁾ שגמר שליחותה הוא בטולה. ויש במאמר מות תמות מצות עשה שהלאו דלא תאכל המוקדם בכתוב ניתק אליה, והיא⁽⁷⁾ ההמסר למיתה על קדוש השם לא זולת, אם בפועל מושלם כשיבא מעשה לידו ואם⁽⁸⁾ בפועל דמיוני כטעם נפילת אפים שרמזנו למעלה. וזה מבחר הפירושים הנקובים לפשט והמשלים לכלם. ולנו עוד בזה דרכים אמתיים יובן בהם כפל המיתה⁽⁹⁾ מעין המאורע בנשמות אדם, שבהסתלק

צב

יואל משה

מגיני שלמה

בוחר דוקא בצדיק ובעיר הצדק בפרט. יג גירא בעיניה, וח"ו יגרה בו ויתגבר כנגדו ח"ו. יד עם שהתקיף ממנו, פי' עם מי שתקיף ממנו. טו יש אם למסורת, כי הקריאה הוא שתקיף ממנו והמסרה היא שתתקיף ממנו, שנתגבר מעצמו וקרינן שהתקיף שנתגבר מעצמו שלא מן המכוון ביצירתו, פי' יגבר על המכוון ביצירתו, שקבל תוקף גבורתו ממנו מן החוטא. טז כי ביטול המבטל דינא, להכי צריך בית דין. יז והיא המסרה למיתה, אתי לפרש דמה הוא העשה. ולחכי אמר דהעשה הוא שימסור עצמו למיתה. וכאילו פי' הפסוק לא תאכל, ואם תאכל עשה זאת ותנצל, דהיינו שתמסור עצמך למיתה, לא זולת, לא לכוונה אחרת. יח אם בפועל דמיוני כטעם נפילת אפים, וכמו שנתבאר למעלה בחלק

הצדיקים שנקראים יר"ו של"ם, עיר הצדק קריה נאמנה ע"ש השכינה שנקראת כך. יא גירא בעיניה שיתגבר בו, ר"ל בשיריו ובזמרינו. יב כי לא יוכל לדון עם שהתקיף ממנו, ר"ל שהתקיף שהוא גובר הוא ממנו ומעצמו. יג כביכול שלא מן המכוון ביצירתו, ר"ל שאין הקב"ה (ב"ה) יש חלק בתקיפתו, או שקבל תוקפו וגבורתו מהאיש החוטא בו, ממילא ממנו הוא מהאיש החוטא ר"ל מכח שאיש ההוא ציית לו באותו פעם בא לו תוקף וגבורה. ממילא אם בא מהאיש ההוא איך יוכל לדון ממנו כשהוא עצמו נותן לו גבורה. יד ועל כן בפסוק הזה הודה בו, ר"ל דוד המלך ע"ה הודה שרב היא הדחיה של יצה"ר, ואין להמלט ממנו אלא בעזרת השי"ת ובית דינו, ר"ל מדכתיב (תהלים קי"ג) וז' עזרני וכל מקום שנאמר וז' הוא וב"ד (ב"ד נא ב). ואח"כ הוא נתינת טעם

כי בטול המבטל דינא הוא. טו. שגמר שליחותה הוא בטולה, ר"ל כמו שאמרין למעלה חלק א' פי' כ"ו אצל ויצת אש בציון כשעשה האש פעולתו אחר כך ביטול כך היא כאן דועבו כאש קוצים וכשעשה הוא בטל וג"כ כשרעה באה על האדם כשעשה הרעה אזי בטל המקטרג. טז. ויש במאמר מו"ת תמו"ת מצות עשה בו, ר"ל מות אתה אדם שנקרא מות תמות מצות מחויב למסור עצמו על קדושת השם למיתה, אם בפועל מושלם כשיבא לידו כמו י' הרוני מלכות, ואם בפועל דמיוני כטעם נפילת אפים שרמזנו למעלה בפרק כ"ג ח"א. כי יש ג' מיני מיתה ר"ל שמחויב האדם למסור נפשו כאלו נהרג באותו שעה, הא' הוא בק"ש, והב' הוא בנפילת אפים, והג' הוא מיתה ממש, כמשמעות כפל המיתה באדה"ר. יז. מעין המאורע בנשמת אדם בו, ר"ל כי יש באדם נפש רוח נשמה והנשמה היא למעלה מכולם ואם חטא האדם נשמתו מסתלקת ונשאר עוד נפש ורוח והאדם חי עודנו. וע"ז אמר ר"ל ב"ק אלהי נשמה שנתת בי מהורה היא וקשה איך כל אדם אומר שנשמתו מהורה היא הלא לאו כל אדם זוכה לנשמה מהורה. והשיב ע"ז זה ודאי כי באותו שעה שנתתה

בעזה"י

ספר

חתם סופר

על התורה

בראשית

מרבינו משה סופר זצ"ל

בעל שו"ת חתם סופר

יוצא לאור מכתבי ידו שעדיין לא ראו אור הדפוס

עם מראי מקומות ציונים והערות בשם, שער יוסף

על ידי

יוסף נפתלי שטרן

חתן בן בנו של המחבר זצ"ל

ה'תשכ"א

יוצא לאור מחדש

על ידי

מכון להוצאות ספרים וחקר כתבי יד ע"ש החתם סופר ז"ל

שנת ה'תשס"ז לפ"ק

עיה"ק ירושלים ת"ז

ס ר ש ת לך לך

12

לך לך, כרצונו בחיי לשון לכלך, ר"ל פי שנחלקך עדיין מקליפת ארצו ומולדתו ע"כ לך לך אל הארץ אשר ארצך ושם תזדכך, ושם אחר כל הזכר הזה צ"ל עדיין כי נחשב לכלך נגד מקום המורי עד שמזדכך ע"י הקרבת בנו ע"כ גם שם כתיב לך לך אל ארץ המוריה. [תקל"א].

ואגדלה שמך וכו' זכרה, צדיק ל"ז ע"כ איהא מטבע של ירושלים וכו' של הצרכים זקן וקנה מלך אי וצחור וצחולה מלך אי וכו' חוס' בצרכאיות רבה אמרי' ואגדלה שמך שיהא לו מוניטון בעולם זקן וקנה מכאן צחור וצחורה מכאן וכו' חוס' ש"ל שהי' כחוב כך על המטבע ולא יורת זקן וקנה לאסור ליייר לורת אדם וכמ"ש רש"י בלמח גבי דוד ושלמה ע"ש. ויל"ד מדוע הביאו חוס' לשון המדרש ולא כ"כ אש"ס דילן, וי"ל דהנה יעוה צמס' ע"ז מ"ג ע"כ מבואר שכל המכובדין אסורין ועל המצויים מותר דלית בהו שום חשדא וע"ש בזה"ש דלמד גירסא שכל המטבעות ה"ל מבחין ונראה דאפי' מאן דלא גרס כן וס"ל על המטבעות ה"ל מכובדין היינו דוקא בשל זכר וכסף אבל בשל נחשת לכ"כ ה"ל מבחין ומכ"ש דלית עליהו לורה שלימה, וא"כ דלמא בשל ירושלים דודאי הוה להו ג"כ מטבע של כסף וזהב הולך רש"י לפרש דהוה כחוב כן ולא מלוייר לורה דא"כ ה"ל מכובדים ואסור אבל בשל הצרכים דלמא לא בטביע כ"א מטבע נחשת ומג"ל דה"ל מכובדים דשייך צי' לחא דע"ז כלל, וי"ל דציפי' פי' משו"ה דרש במדרש דיהא לו מוניטון דא"כ לא שייך ואגדלה שמך שאין השם מתפשט בכל העולם כ"א ע"י מטבע, וא"כ ע"כ של כסף היה דשל נחשת לא חריף בכל העולם כמבואר במס' צ"מ ר"פ הזהב דהוי פריעי דוקא באחרא דסגיי חריפי אבל איכא אחרא דלא סגיי וא"כ ע"כ של כסף הטביע ומשו"ה הקדים חוס' דברי המדרש.

וי"ל נמי מ"ש רש"י צחור וצחולה יחק ורצקה וכו' המהרש"א צח"א דה"ל לפרש דאצרכים ושרה שחזרו לנערותם וציפי' האריך וכו' דצחולה ודאי לאו דוקא דבמדרש אמרי' בלמח צחורה צמקוס צחולה וא"כ ה"ל לפרש דאצרכים ושרה קאי אחר הנס, ולפי ה"ל י"ל דאמרי' בצבורות [ג']. עובר לסוחר קינערין ופירש"י דאיכא דוכתא דשקלים שלכן ה"י קינעריא והוא יהיב עובר לכל סוחר בעולם, וא"כ אז ע"כ לא הטביע מטבע שלו דא"כ ה"י סחמא דעמי חשלו וע"כ עדיין לא הטביע דא"ל שלו ה"י של נחשת דהא הוכחנו דע"כ ה"י של כסף דחריף אע"כ שלא בטביע עדיין ואי ס"ד דהיה על שם הנס היה מטביע מיד אחר שחזרו לנערותם ולא המתין עד אחר מיתחב

76 לך לך, להנחתך וטובתך שם אגדלה שמך, וי"ע אפי' לא יגדל שמו והלילה יריע לו שם בכל ברעות מ"מ הכליכה היא הנחתו וטובתו כי כן צוה ה' ורצונו. ככה יש לחקור אה"ע"ה מסר נפשו והשליכו מנגד ושיצר אלמי נמרוד ועמד נגדו ולמח לא עשה כן צארץ כענן שהי' מלאה גלולים ואין לך עץ רענן שלא הי' תחתיו ע"ז וכן הר גבוה וגבעה ישארה כדאי צמס' ע"ז [מ"ה]. ולא מלינו ששיצר אליליםם אדרבה השתחוה לבני חת ונכנע להם, אבל האמת, שם צאור כשדים לא שמעו לקוילו כלל ולא הועיל בכל תוכחותיו ולא עשה נפש כמו שעשה צארץ ולא הי' שם מכור הי' כ"א הוא ע"כ השליך נפשו מנגד להפרישם מע"ז כל מה שאפשר ואם ימיתוכו מה לו צדק, אך צ"ל קרא בשם הי' ונחגל שמו וקבלו ממנו רצות ועשה נפשות הרבה [כרמזין צ' וחי], ע"כ אין לו רשות למסור נפשו להתגרות עם אותן שלא שמעו לו ולא נחגיירו כ"א ימיתוכו מה יעשו על אותן תלמידים הסמוכים על כורחא ותורהו, ואין לומר וסמוך על הכס אין זה מדת חכמים כי אולי לא יעשה לו נס, רק מוסר עלמו למיתה עכ"פ וזה אין לו רשות אם מפסיד לתלמידים, ונמלא צח"י ע"י שנחגל שמו ונחספו אליו הרבה גרים ע"ז עבד הי' צמנוח והשקט ולא היה לריך להתקוטע עם הרשעים אלא השומע ישמע והחדל יחדל, נמלא היה זה להנחתו וטובתו. [תקפ"ו].

לך לך, יש לפרש לך לעצמך, כי האדם תוכו טוב חלק אלקי ממעל וקליפותיו ארלויות גופו המקיפים וכווצים נפשו היפה המה המונעים ממנו כל טוב ולפעמים זוכה להגביר נפשו על גופיותו מלך עלמו, אך צני ציתו וארץ מולדתו והנהגותיהם מנעו כל טוב ממנו והאריך צוה צח"ה בשער עבודת האלקי בטענת הכפש עם השכל ע"ש [צפ"ה], ומפני המונעים האלו אין אדם יכול להגיע אל עלמו ר"ל עלמיותו ומחשבתו הפנימי חלק אלהי ממעל אשר בקרבו אשר זה הוא האדם בלמח, על כן אמר לו הקצ"ה לך לעצמך לחוד פנימיותך מארץ גופך ארלויות שצד כי הי' צו סוג ופסולת ולא נזדכך עד שגולד ממנו ישמעאל ונולד מילחק עשו ושם יעקב הי' מוזכר כולו זרע אמת, ע"כ אמר לו לך לך לעצמך מארץ גופך וממולדתך ומצית אצדק כי המה המונעים ותיסע משם וממדרגותם ותעלה ותצוה ותגיע אל הארץ אשר ארצך הוא ארצו וגופו של יעקב שראהו אה"ע"ה צן ע"ז שנים וכו' תקיים ואעשך לגוי גדול שהעמיד עדה בולם קדושים, ואגדלה שמך צאלקי הצרכים ואלקי יחק ואלקי יעקב וק"ל. [פק"ח].

(6) מו. (3) חוליה קי כה. (2) ספירה. (7) ד"ה אלהים. (2) (בטל) מורה ג.ג.

הנהגות הבר"ה

(א) רש"י ד"ה ומה שעליה וכו' אין ספק כי לאסוף הכל תלוש שטליהם כמלש כ"ל ויחזיק עטרת כוכבים מיהא הוה נמקס: (ב) בא"ד - עובדיהם מיהא"ל עטרת כוכבים עבדי להו ולעטרת כוכבים מיטונו ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד: (ג) דומיל דמחזיק: (ד) ד"ה (2) וכו' בשארם נכס: (ה) ד"ה ארבע וכו' לפיך אחר שאין לו לדרוש וכו' ותעשה מיהא ממעטין כ"ל והימין מיהא נמקס: (ו) תוב' ד"ה אלהים וכו' עטרת כוכבים קרו להו ולעטרת כוכבים מיטונו ובתמורה מוקי לה להאי לא תחמוד חתמול אבעלי חיים דהו דומיל דמחזיק עכ"ל והקשה ר"ת כ"ל והימין כפ"י נמקס: (1) בא"ד תולש שעליהם מלש על שר עטרת כוכבים: (2) בא"ד מה שפ"י ר"ת דהא דאינו קרו וכו' מיהא היכא עשיתו להו כגון שיהא נמוק: (3) ד"ה אמר וכו' תלמיד אחד שאל לביח המדרש לפי מהמס: (4) ד"ה תנא קמא וכו' במתירה דאמרינן כ"ל ומה כ"י נמקס: (5) בא"ד עטרת ולפני עבדי אסור כדאמרינן לקמן ל"י יוסי בר יהודה ותיק ממחר ע"י כ"ל והימין ד"י יוסי הגלילי נמקס:

הנהגות הבר"ה

(א) רש"י ד"ה ומה שעליהם. שהריהם וגבשושן שהן קרקע שטחים אין בהם כה צאטורן אבל עבודת כוכבים פיהא הוי. כל זה נמקס וכו' והו לפי ארמיה ע"י חוקי עמ"ס רבט צו"ר ט"ר קמא ס"ק ה:)

כל הצלמים פרק שלישי עבודה זרה מה.

מתני' הן מותרין. ההרים עממן מותרין לחזוב אצנים מן ולרועה למחזר לא ממסר כדפסקא לן (לקמן) מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כדלרש"י ר' יוסי הגלילי: ומה שעליהן. כגון אם יפוס זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף זהב עליהם ולקחת לך וכו' דליתיה לאו עטרת כוכבים מקרו ולא ממסרי גזרת הכחוש היל ואו (שהריהם וגבשושן שהן קרקע עולם אין בהן כה לאסוף) אבל (6) עטרת כוכבים מיהא הוי (7) דלשע שעליהם כחלוש של שאר עטרת כוכבים שנאמר לא תחמוד עליהם על כל ספק ועבדין (8) משמע ועל כרמנו או כריכין לפרש דלשו עטרת כוכבים מיקרו דלמרינן שהשומט (חולין ד"ה 77) הא דלמזר להר והא דלמזר לגדל דהר שהשומט לשם ההר לא מיקרי זמתי ממים והא דלמזל לקמן (9) ועובדיהם צפוי משום האי עטמא הוא דלש"י דלשו עטרת כוכבים מינהו ועטין אסורי עובדיהם מיהא עטרת כוכבים קרו להו ולעטרת כוכבים מיכווני (10) דהו דומיל דמחזר צפ"י עכ"ל והקשה ר"ת לפירוש זה לדין דלמזר מקרי עטרת כוכבים ומקרינות מותרת א"כ אמאי יענשו עובדיהם סייף הא אין זה עובד אלהים אחרים

מתני' הנכרים העובדים את ההרים

ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר לא תחמוד כסף זהב עליהם יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם ומפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אר"ע אני אובין ואדון לפנך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועין רענן דע שיש שם עבודת כוכבים וגב' ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש צפוי הר כהר איכא בנייהו תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר וכו' ור' יוסי הגלילי סבר צפוי הר הרי הוא כהר רב ששת אמר רבול' עלמא צפוי הר אינו כהר והכא

13

רבינו חננאל

כוס זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים דאני אומר אינה גובה נתי דלא אסור טי מיהא איכא: מתני' הנכרים העובדים את ההרים והא הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר לא תחמוד כסף זהב עליהם ולקחת לך מה שעליהם אסור. ר' יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם והא המותרין ר' יוסי הגלילי היינו תנא קמא. ואמר

תורה אור השלם

(א) פס"ל אלהיהם תשורפון פאש לא תחמוד כסף זהב עליהם (לשון ק"ך פן תבשש בו כי חוצותיו יאכלו הווא: והימין: (ב) אבד האבדון את כל המקלות אשר עבדו שם דגלים אשר אתם יקיימו את ההרים על ההרים וכו' ועל הגבעות וסתח כל עץ רענן: והרי"ב ג.)

הנהגות וציונים

(א) בכמה ראשונים וכו' אסור: (ב) רש"י מ"ז (גלילי): (ג) ח"ה ה"ן י"ל כ"ה שון משמע: עובדין (ד) כ"ה אינו (גלילי): (ה) כ"ה (כתיב): (ו) כתיב ובראשונים מתוקי רש"י נוסף כ"ה: (ז) כתיב ורבותי (דפוס פירוש) נוסף ד"ב. בבבועות י"ט נוסף שלא אמר: (ח) כ"ל ליהא כתיב ובראשונים מתוקי רש"י: (ט) שהן קרקע (רש"י): (י) צ"ל ויפ"י: (יא) הברזית שהי מוסק או שהיא כ"ז וכו' מתירה דאמרינן כ"ל ומה כ"י נמקס: (1) בא"ד עטרת ולפני עבדי אסור כדאמרינן לקמן ל"י יוסי בר יהודה ותיק ממחר ע"י כ"ל והימין ד"י יוסי הגלילי נמקס:

לכן נראה לר"ת דדאי עטרת כוכבים מיקרו ומקרינות אסורה ולכן עובדיהם צפויין והא דדרשינן ולא ההרים אלהיהם קאי לאבד חבדון כלומר שאין לר"ך לעקור ההרים והא דלמרינן שהשומט לדין דלמזר להר אינו קרוי זמתי ממים ואינו אסור היינו כששומט רמוק מן ההר שאז אין ממכוין לשם עטרת כוכבים וקרוי לפירוש זה מלמתי צפ"י אחרים דרש"י וז"ל ומה שעליהם כגון אם יפוס זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף זהב עליהם ולקחת לך וכו' דליתיה לא מיקרי גזרת הכחוש הוא שההרים וגבשושן שקרקעו עולם אין בהם כה לאסוף אבל עטרת כוכבים הוה ומלשו (1) שלהם כחלוש של שאר עטרת כוכבים ומפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אר"ע אני אובין ואדון לפנך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועין רענן דע שיש שם עבודת כוכבים וגב' ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש צפוי הר כהר איכא בנייהו תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר וכו' ור' יוסי הגלילי סבר צפוי הר הרי הוא כהר רב ששת אמר רבול' עלמא צפוי הר אינו כהר והכא

המקומוות אשר עמדו שם האדם ומה תלמדו את אלהיהם על ההרים משמע ללמדין ופסוליהם של ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם ומלמזר שהוא כן ומפני מה אשירה אסורה ולא דרשינן נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם והלא חילין ממחזר הוא ולמה אסור הכחוש דכתיב ואשיריהם הגדעון: מפני שיש בהן תפיסת ידי אדם. (2) שאדם נטעו: אר"ע אני אובין [ואדון] פניך. אפרש ואדון לפנך (3) שאין לו לדרוש מיעוטו ממחמת"ן עץ רענן" שלא נאמר אלא למקור להם סימני מקום שרגילין אחרים לעטור שם עטרת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויצערו וימיעוטו דהרים וגבשושן מיהא מיהא מיעוטין מומשמעותיה דקרא שלא לזה לאבד את ההרים אבל כל"ל עץ רענן לזה לאבד נמקסו אחר ואשיריהם תשריף גלש והכא לו נקט ליה אלא משום סימנא: גב' ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא. כן למר בין למר ההרים וגבשושן שר: תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר ומיתמר. דכתיב לא תחמוד כסף עליהם כל שעליהם: ורבי יוסי סבר צפוי הר. צעל לגבי הר וכיון דהר לאו עטרת כוכבים יפיו נמי לא מיתמר ועליהם דקרא לפסולי אלהיהם מלשון קאי: רב ששת אמר רבול' עלמא צפוי הר אינו כהר. ואסור ור' יוסי לטפוי אמר קמא קאמי למיתמר: חילין

ממים היכא ששומט להר כיון שהוא רמוק מן ההר קלמ דלפ"י כי הר רמוק קלמ מן ההר מזה היא הא קלמזר צפירוש דלשם הר קא שחית וא"כ ממכוין הוא לעטרת כוכבים לכן נראה לר"י כלשון ראשון של רש"י דדאי לאו עטרת כוכבים מיקרי כדמשמע שהשומט (חולין ד"ה 77) ותקרינות מותרת ולא דמי לפעור דכתיב צ"ה ויחלנו זמתי ממים דהוא חלוש היל ואו והשומט נמי חלוש הוא דלמרינן לקמן דשרו הגלילי עין שאין שם עטרת כוכבים עליהם כלל והוי כאלו לא עבדו: אמר ר"ע אני אובין ואדון פניך. לכאורה משמע הכא דר' יוסי הגלילי היה אכן מר"ע וגם צפרק צמחל דגיטין (דף 77) צריש מוכרי ליה קודם ר"ח בן עזריה ור"ע זמיתה דלמרינן צפרק חזרו חזרו מקומן (ומס' דף 77) גבי ר"ט ור"ע והיה שם תלמיד אחד שאל (8) לפני חכמים תהילה ור' יוסי הגלילי שמו ואמרינן נמי צפירין (דף 77) שאלמה לו צפיריה דציתוהו ור"ע והיה שם תלמיד אחד שאל ר"ע גלילי (גלילי) שוטה ונראה לתלמיד חזר היה לו ר' יוסי הגלילי לר"ע וכן ממש צננים היה ואט"ג שמוכרו צפרק צמחל דגיטין מקמי ר"ע לא קשיא דכמו כן מוכרי צאגרת הפסח ר"ע קודם ר"ע שהיה רב כדמשמע צפ"ט דכחוצות (דף 77) [ועי הייב חוקי כחוט קה. ד"ה דהשי וטוס' קטנה ד. ד"ה טו' חולין]: כל מקום שאתה מוצא הר גבוה כו' צירוס למי' פרין מצית הצחירה ומסין ע"פ נגמל נגמל שם: תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר ומיתמר. ולא"ת מ"ש דליפו הר אסור יחזר מתקרינותו דשרי כדפרישית לעיל"י וי"ל דמירי הכא צפוי הנעבד אבד ההר ולכן אסור לת"ק ור' יוסי הגלילי סבר דחשפניה ליה למחזר כהר עממו ושרי ואם תלמזר אמאי מיימי ת"ק קרא דלא תחמוד לאסור יפיו הא לא מיימי קרא אלא בני עטרת כוכבים וי"ל דכתיב קא מיימי דכי היכי דני עטרת כוכבים מלשן עטרת כוכבים וכו' אלא דליתיה לאו עטרת כוכבים מקרו ולא ממסרי גזרת הכחוש הוא שההרים וגבשושן שקרקעו עולם אין בהם כה לאסוף אבל עטרת כוכבים הוה ומלשו (1) שלהם כחלוש של שאר עטרת כוכבים ומפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אר"ע אני אובין ואדון לפנך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועין רענן דע שיש שם עבודת כוכבים וגב' ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש צפוי הר כהר איכא בנייהו תנא קמא סבר צפוי הר אינו כהר וכו' ור' יוסי הגלילי סבר צפוי הר הרי הוא כהר רב ששת אמר רבול' עלמא צפוי הר אינו כהר והכא

והכא

14

א ואברהם סיב על ביומין ויז בריד ית
 אברהם בכלא: ב ואמר אברהם לעבדו
 סבא דביתיה דשליט בכל די ליה שוי קען
 ידך תחות ירפי: ג ואקים עקב במימרא
 דה אלהא דשמאי ואלהא דארעא דלא
 תסב אמתא לקרי מבנת פנענאי די אגא יתב
 ביניהון: ד אלהין לארעי ולגלותי פניול
 ותסב אמתא לקרי ליצחק: ה ואמר ליה
 עבדא מאים לא תיבי אמתא למימי בתרי
 לארעא דרא האתבא אחיב ית ברה לארעא
 די נפקתא מתמן: ו ואמר ליה אברהם
 אסתמר לך דילמא תתיב ית ברי לתמן:
 ז וי אלהא דשמאי די דברני מבית אבא
 ומארע גלותי ודי מלל לי ודי קנס לי
 למימר לקרד אמן ית ארעא דרא הוא
 ישלח מלאכיה קדמך ותסב אמתא לקרי
 מתמן: ח ואם לא תיבי אמתא למימי
 בתרד ותהי זפאה ממומתי דא לחוד ית ברי
 לא תתב לתמן: ט ושוי עבדא ית גדיה
 תחות ברא דאברהם רבניה וקנס ליה על
 פתגמא דדין: י ודבר עבדא עשרא גמלין
 מגמלי רבונה ואזל וכל שפר רבניה
 בידיה וקם ואזל לארם די על קרת לקרמא
 דנחור: יא ואשרי גמליא מקרא לקרמא
 לבארא דמאי לעדו ומשא לעדו דנפקון
 מלקתא: יב ואמר וי אלהא דרבני אברהם
 זמין קען קדמי ימא דין ועבד סיבו עם

חברון בארץ פנען: ויקם השדה והמעה
 אשר בו לאברהם לאחות קבר מאת בני חת: ס
 כדא ואברהם זקן בא פימים ויהוה ברה את
 אברהם בכל: ב ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו
 המשל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי:
 ג ואשבעך ביהוה אלהי השמים ואלהי הארץ
 אשר לא תקח אשה לבני מפנות הפנעני אשר
 אנכי יושב בקרבן: ד כי אל ארעי ואל מולדתי
 תלך ולקחת אשה לבני ליצחק: ה ויאמר אלו
 העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי
 אל הארץ הזאת ההשב אשוב את בנך אל
 הארץ אשר יצאת משם: ו ויאמר אלו אברהם
 השמר לך פן תשוב את בני שמה: ז יהוה אלהי
 השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי
 ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן
 ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם: ח ואם לא תאבה האשה
 ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק את בני לא תשב שמה: ט וישם
 העבד את ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על הדבר הזה:
 (שד'ישו) י ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו בידו
 ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור: יא ויברך הגמלים מחוץ לעיר
 אל באר המים לעת ערב לעת צאת השאבת: יב ויאמר א יהוה אלהי

ואשר דבר די. לנכי כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל
 דבור מפורשים בשלשון על ומכוסה שלהם (רצונו שדרך הפרגוס להשתמש למ"ד
 במקום בעבור וק"ל) עלי עלויה עליהון שאין נופל אלל דבור לשון לי ולו ולהם אלה
 אלי אליו אליהם ומכוסה שלהם עמי עמיה עמהון אלל אלל אמיה ונפל לשון לי
 ולו ולהם: ואשר נשבע די. קין הנחמים: (ח) ונקרת משבעותי וגו'. וקח
 לו אשה מננות ענר אשכול ו ממחר: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא בני
 אינו חור אלל יקבב בן בני קופו לחור: (י) מגמלי אדוניו. נכרין היו משאר
 גמלים שהיו יוצאין ומומין ו מפני הגזל שלא ירעו נשדות אמריס: זכ"ל טוב
 אדוניו בידו. סטר ממנה כחז ליצחק על כל אשר לו ו כדי שיקפלו לשלוח לו
 נחס: ארם נהרים. קין שמי נהרות ו יושבת: (יא) ויברך הגמלים. הכריס:

(א) ברה את אברהם בכל. בכל עולה בנימטריא בן ומאמר שהיה לו בן היה
 כריך להשיאו ו אשה: (ב) זקן ביתו. לפי שהוא דבור נקוד וקן (בשר"ל): תחת
 ירכי. לפי שהנשבע כריך שיטול בידו חפץ של מנוה כגון ספר תורה או מזונה או
 חפילין. והמילה הימה מנוה ראשונה לו ונחה לו ע"י לער והימה חניכה עליו
 ונפלה: (ג"ל מה שלא אמר תחת ירכי וה"ל להשבע העבד במילתו לפי שאל
 אברהם הימה ראשונה לו קודם מילת העבד וק"ל): (ד) די אלהי השמים אשר
 שקדני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה הוא אומר ואשבעך ו וגו'.
 א"ל עכשו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתי בני הנריית אלל בשלקחני
 מניח אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו באי עולם מכריס בו ושמו
 לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מתמן: ומארץ מולדתי. מאור ע כשדים:

עיקר שפתי חכמים

ו דלבי קשה הסמיכות של הסקוק הוא לפרשה שלאמר. ורמו במית בכל די עי שלא היה לו בן אמר מה חפן לי. ובכחו כל הכרסם שלו נשתלמו: ו ר"ל וסם נחמד ואלהי הארץ: ע כמ"ש בארץ תולדות
 נחור כשדים (ס"ג ע"ג): ו פי ששטתו אשר לא חקק אשה לבני מננות הפנעני אשר אנכי יושב בקרבנו נלל ג"כ ענר אשכול ומתלל: צ מנחמי להן ויחסם כי מלל דער עמה היו ומומין: ק דלבי א"ל היו
 הכל כדו: ד כי נהרים הוא שם ממקור הונו כמו ימים ורגלים אבר הם אמריס שים. וכן אמר אשר היו בין נהרים בין שני נהרות:

15

וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם: לֵב וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה
עַל־כֵּן שֵׁם־הָעֵיֶר בְּאֵר שִׁבְעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ס
לֵד וַיְהִי עֲשׂוּ בֶן־אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה
אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחֲתָי וְאֶת־בְּשֵׁמֶת בַּת־
אֵילָן הַחֲתָי: לֵה וַתְּהִיֵן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק
וּלְרִבְקָה: ס כִּזָּה וַיְהִי כִי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו
מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת־עֲשׂוּ | בְּנֵו הַגְּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו
בְּנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי: וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקֵנְתִי לֹא
יִדְעָתִי יוֹם מוֹתִי: לֵב וְעַתָּה שְׂאֵ־נָא כְּלִיךָ תְּלִיךָ
וְקִשְׁתְּךָ וַיֵּצֵא הַשֶּׁדֶה וְצוּדָה לִי צִידָה קִרִי צִיד:
וְעֵשָׂה־לִי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהַבִּיָּאָה לִי
וְאֹכְלָה בְּעֵבֹר תְּבָרְכֶךָ נַפְשִׁי בְּטָרִם אֲמוֹת:
וּרְבִקָּה שִׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק אֶל־עֲשׂוּ בְּנֵו וַיִּלְךָ
עֲשׂוּ הַשֶּׁדֶה לְצוּד צִיד לְהַבִּיָּא: וּרְבִקָּה אָמְרָה
אֶל־יַעֲקֹב בְּנֵה לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמְעָתִי אֶת־אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֲשׂוּ אַחִיךָ
לֵאמֹר: וְהַבִּיָּאָה לִי צִיד וְעֵשָׂה־לִי מִטְעָמִים וְאֹכְלָה וְאֲבָרְכֶכָה לְפָנַי יְהוָה
לְפָנַי מוֹתִי: ח וְעַתָּה בְּנֵי שְׁמַע בְּקִלִי לֵאשֶׁר אֲנִי מַצְוָה אֹתְךָ: ט לְךָ־נָא
אֶל־הַצֹּאֵן וְקַח־לִי מִשָּׂם שְׁנֵי גְדִיִּי עֹיִם טָבִיִּים וְאֶעֱשֶׂה אִתְּם מִטְעָמִים
לְאֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהַב: י וְהַבֵּאת לְאֲבִיךָ וְאָכַל בְּעֹבֵר אֲשֶׁר יְבָרְכֶכָה לְפָנַי
מוֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֲשׂוּ אֲחִי אִישׁ שָׂעֵר וְאֲנֹכִי אִישׁ

לֵב וַיִּקְרָא יְתָה שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא
בְּאֵרָא דְשִׁבְעַ (ג'י בְּאֵר שִׁבְעַ) עַד יוֹמָא
הַדִּין: לֵד וַיְהוּה עֲשׂוּ בֶן אַרְבַּעִין שָׁנִין
וְנָסִיב אֶתְתָּא יֵת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי תְתָאָה
וְיֵת בְּשֵׁמֶת בַּת אֵילָן תְתָאָה: לֵה וַתְּהִי
מִסְרָבָן וּמִרְגָזָן עַל מִימֵר יִצְחָק וּרְבִקָּה:
א וַיְהוּה בְּדִ סִיב יִצְחָק וְקִשְׁתָּא עֵינָוְהִי
מִלְמָתוֹ וַיִּקְרָא יְתָ עֲשׂוּ בְּרִיָּה רְבָא וַאֲמַר
לֵיה בְּרִי וַאֲמַר לֵיה הָא אָנָּא: כ וַאֲמַר הָא
כְּעַן סִיבִית לִית אָנָּא יְרַע יוֹמָא דְאִימֹת:
ג וְכַעַן סִיב כְּעַן זִנְיָה סִיבָּה וְקִשְׁתָּה וְסִיבָּה
לְחַקְלָא וְצוּד לִי צִידָא: ד וְעַבִּיד לִי
תְכִשְׁלִין כְּמָא דְרְחִימִית וְאָעַל לִי וְאִיכּוּל
בְּדִיל דִּי תְבָרְכֶנָּה בְּגִשְׁשִׁי עַד לֹא אִימֹת:
ה וּרְבִקָּה שִׁמְעַת בְּדִ מִלִּיל יִצְחָק לִוְת עֲשִׂו
בְּרִיָּה וְאָזַל עֲשִׂו לְחַקְלָא לְמִיַּעַד צִידָא
לְאִימֹתָהּ: ו וּרְבִקָּה אָמְרַת לִוְת יַעֲקֹב בְּרִיָּה
לְמִימֵר הָא שְׁמַעִית מִן אָבִיךָ מִמְלַל עַם
עֲשׂוּ אֲחִיךָ לְמִימֵר: ז אֲתִי לִי צִידָא וְעַבִּיד
לִי תְכִשְׁלִין וְאִיכּוּל וְאֲבָרְכֶנָּה קְדָם יְיָ קְדָם
מוֹתִי: ח וְכַעַן בְּרִי קֹבֵל מִנִּי לְמָא דִּי אָנָּא
מְפַקֵּר יְתָה: ט אֲזִיל כְּעַן לִוְת עֲנָא וְסִיב לִי
מִתְּמָן תְּרִין גְּדִיִּי (כֹּר) עֲזִין טָבִין וְאֶעֱבֹד
יְתָהוֹן תְּכִשְׁלִין לְאָבִיךָ כְּמָא דִּי רְחַם:
י וְסִמְתִּי (ג'י וְעַל) לְאָבִיךָ וְאִיכּוּל בְּדִיל
דְּיִבְרְכֶנָּה קְדָם מוֹתִיָּה: יא וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְרִבְקָה אִמִּיהָ הָא עֲשׂוּ אֲחִי גְבַר שָׂעֵר

אוצר החכמה

רש"י

מעמנו. אתה. גם אתה (ס"א עמה) עשה לנו כמו ס כן: (ג) שבעה. ע"פ
הנרית: (ד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחיזר שנא' יכרמנה חזיר
מיער החזיר הזה כשהוא שוכן פהטט פלפלו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוילים
ומומסים ומלאים עלמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו נד נשים מתחת יד צלילהן
ומענה אותם כשהיה בן מ' אמר אלכ בן מ' שנה נשא אשה אף אני כן: (ה) בורות
רוח. לשון המלחה רוח כמו ממרים הייחס ע כל מעשיהן היו להכעיס ולענות:
לִיצְחָק וּלְרִבְקָה. שהיו עובדות עבודה אלילים: (א) ותבדוק. בעשן של אלו
(שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים). ד"ה כשנעקד ע"ג המזבח והיה אביו רוצה
לשקטו בלוחם עשה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם
ומללו על עינו לפיכך כהו עינו. דבר אחר כדי שיטול יעקב את הנרכות: (ב) ר"ל
ידעתי יום מותי. ח"ר יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידעל חמש

עיקר שפתי חכמים

ס הדיקף מלח גם כשפוק להגיד את המעשה הטוב והפחד אחריו כי חשבו לא פשעו עמך רק טוב לכן גם אתה מלמד כי עשה כדור ה' אלה. עשה גם מעמו טוב: ע פ"י ולא מלשון מרירות ולמו מרת נפש: פ פ"י
הואלח ונראה לו יד משמע הודי אחר שכן ע"י לו נעלים: צ כדודו ספק"ה ממלח שנוחיהם של נדיקים מיום ליום. ואלוהו יום שטלרו בלוחו יום ימותו כדמכיו בני משה בן מלח ועשבים שנה אבני
היום וספי"י היום מלאו ימי כי הקב"ה ממלח עיניהם של נדיקים למען בלוחו יום שטלרו ונחק נולד כשפא ימות ג"כ כשפא. ומלאמר לא ידעתי יום מותי ומשע שמה יעמ היום מכלל דשפא היה:

ספר ייטב לב

על המשה חומשי תורה
חלק ראשון
בראשית שמות

חביבו גם חקרו כ"ק הרב הנאון הקדוש המפורסם צדיק יסוד עולם,
אור ישראל וקדושו רכבו ופרשו טופת חזור סאור הגולה
מרו יקותיאל יהודא טייטלבוים וצוקלה"ה

אב"ר דק"ק סיגעט יצ"ו

בעהמ"ח פה"ק ייטב פנים, ופח"ק רב טוב עה"ת, ושו"ת אבני צדק על רחש"ע
זי"ע ועכ"י.

- חלק ראשון -

נדפס מחדש ע"י נכד חותן המחבר הקדוש ולה"ה היה הרה"ח בנשי"ק כש"ח
מח"ר אפרים יוסף רוב אשכנזי שליט"א

בהוצאת בית מסחר והוצאת ספרים, ירושלים
205 ווילנסן סטריט, ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות עשרים והמשי ליצירה
הוצאה חדשה ומהודרת

19

שמות הנזכרים וזהו עד אשר אבא אל'י (אימתי יהי זה) שעי"רה כפרש"י ולדרכנו נאמר מה שנקרא מלה עני' יהי עשיר"ה אחוון לדין כאתוון לדין וביאור הדבר כי יתוקן עולם "ע"ש"י"ה ע"י אות רי"ש כמ"ס מזולה"ה פ' שמות כי ס"ר לראות שגאולה ראשונה הי' ע"י סמ"ך ונעשה פסח וגאולה אחרונה ע"י רי"ש פר"ח ישראל ואז יתוקן כל רפ"ח ניזולות וזה ששיר"ה "ע"ש"י"ה יתוקן ע"י רי"ש ויהי עשיר"ה כאמור, ולדעתי נקרא חג גאולת תלמים פסח ע"ש שמצינו שנגאלו ע"י אות פ' פקד פקדתי כדאי' במד' שכל הגאולות ע"י מנלפ"ך ומצינו שהי' גאולה ע"י אות סמ"ך ועיניו יבואר למטה ומצינו שנגאלו ע"י ח' וחסמ"ס עלו ב"י עלתא דחירותא ולכך נזכר חמשים פעמים בחורה יל"מ וזהו "פ"ס"ח ואות סמ"ך שנגאלו ע"י נ"ל שזהו ע"י סמיכה מועטת שלא ישתקעו ח"ו לגמרי וזהו דכתי' סומך ה' לכל הגופלים ואח"כ בגאולה העתידה יהי' זוקף לכל הכפופים ולעתיד יהי' הגאולה ע"י אות לדי"ק למח ילמית כדאי' במד' וגם ע"י אות רי"ש כנ"ל וזהו בגאולת תלמים אתה סת"ר לי ע"י אות סמ"ך ולכך בסמות השבתי וגו' להסתירם בצל כנפי' ועי' בכחבי מזולה"ה פ' שמות בג' שמות אחי' להגין עליהם ולהיות משומר מחמת שעוד יהי' גלות ע"ש ולכך מכונה סת"ר כנ"ל ולעתיד תז"ר תלמי כלו' מאות לדי"ק ורי"ש זהו מל"ר אז רני פלט חסובצני סלה :

ושני השמות אלו קיימת לקרוא בהן כל ישראל לפעמים יעקב ולפעמים ישראל ותחל' מראש לורים זה יעקב בחור שבאבות, וז"ש קרא הדרות מראש אני ה' ראשון כלו' הגם דכתי' ויאל הראשון דקאי על עשו עכ"ז יבא ראשון זה הקב"ה ויפרע מן הראשון כתאמר חז"ל והיינו דכתי' אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא היינו עם יעקב שיאל אחרון ושמת תאמר מה נשתנה זה מזה הלכ' גם בהיותו צמתי אמו זה רץ לפתחי ביהכנ"ס וכו' ע"ז אמר איש את רעהו יעזרו ע"ד אעשה לו עזר ע"י כנגדו נמצא מה שהוא כנגדו הוא עזר וז"ש איש את רעהו יעזרו כי הי' מתנגדים זל"ז ועי"כ ולאחיו יאמר חזק (בכחך) ויחזק חר"ש (כוסך הפסל זה עשו) את לורף (זה יעקב שצירף את הבריות לשכינה כפרש"י) מחליק פטיש (זה יעקב) את הולם פעם זה עשו כי גמר תיקון העולם ע"י יעקב וידוע דגמר מלאכה היינו בפטיש והבן ולכן אומר לדבק טוב הוא ר"ל שהשי"ת אומר לדבק מחמת הדביקו' שהי' להם טוב הוא שהוא בעצמותו ובכחו טוב ולא מכח מזג לידתו כי ויחזקו במסמרי' לא ימוט שהורך להתחזקו' לצל ימוט מבח התערובות רע שהוא של עשו ולכך ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך ר"ל כיון שהי' לו נטוי לרע מעשו ועכ"ז הוא לדיק ע"כ נחשב ונקרא עבדי ולזה בחרתיך ולזה נקרא בשני שמות כאמור, והיולא לנו מכ"ז שמכח התערובות שהי' ידו של יעקב אוחזת בעקב של עשו עי"ז הי' לו יגיעות להסיר כח הרע מאתו וז"ש עשו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך פרש"י בשוה לך כלו' אם שאתר בשוה לך אבל כוונתו הי' לנגדך והבן ועי' אמר יעקב יעבר נח אדוני לפני עבדו ואני אחנהלה לאטי (כי הלא) לרגל (רק בשביל הרגל שאחזתי) המלאכה אשר לפני מעודי ע"ד שפי' הוזה"ק ויבא הביתה לעשות מלאכתו מלאכתו דבר נש בהאי עלמא ואיך אוכל לנסוע אחך להתחבר לך והגם כי עשו לא הבין שימתו אבל יעקב לכך היחה כוונתו :

7 א"י ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ויאמר אליו כו' יעבר נח אדוני לפני עבדו וגו' יל"ד דהול"ל ילך נח ולמה שינה ואמר יעבר נח והנ"ל בהקדם מה שפרשתי אם בחקותי תלכו וגו' עפ"מ דאי' בחענית פ"ג שאמר רחב"ד כל העולם בנחת וחינא בצער פסק מטרא אר"י מה אהני כלותי דכה"ג שהתפלל אל יכנסו תפלת עוברי דרכים לענין הגשם כו' לגבי דרחב"ד ופי' הגאון הקדוש ז"ל מבא"דיטשוב הטעם כי יש שני בחי' (א) נקרא עוברי דרכים היינו שכל מטרת לבו רק לבוא ולהגיע למחוז חפצו ובדרך הוא רץ אחר רץ עדי יבא למקומו (ב) נקרא הולכי דרכים היינו שיודע שבכ"מ מדרך כף רגלו ה' הכין תלעדיו למען יחזק שם איזה עיון הקדוש השייך לנשמתו וזה עיקר מהלכו רק ששם לו השי"ת סבה למחוז חפצו למען יסע דרך הלוכו בכל המקומות עד יגיע שמה ובוה פירשו מה' תלעדי גבר כוננו (ואמנם האדם) ודרכו יחפץ לזורך עצמו והבן, והנה הכה"ג התפלל שאל יכנסו תפלת עוברי דרכים מי שהוא בחי' עובר

א"י ע"ד דאי' במד' הילדים רכים היינו משיח בן יוסף ודוד והלחן והבקר אלו ישראל וגו' עיי"ש ועפ"מ"ש הנוה"ק לפ' המד' על הפסוק את עניי ואת יגיע כפי, שחלכ' הלילה נפשות יותר מזכות אבות והכוונה כי מלאכה מתקן עולם העשי' המתנהג עפ"י שמות אל'י אדני' גימ' מלאכה"ה זמלקט הניזולות עיי"ש, וז"ש ואני אחנהלה לאטי ע"ד פפי' המד' לשון עיטוף כמו הגה לוטה פה עיי"ש ור"ל מחמת גשמות קדושות העטופים לרגל המלאכה"ה גימ' ב'

לרה"ר כמבואר ברמב"ם ה' שופר וכ"ז למען לעשות
 תיקון וגדר ומשמרת לבלי עבד על איסור הולאה של
 שבת תמנו נקח ונלמוד איך חובה עלינו לעשות תיקון
 עירובין למען לא יכשלו באיסור הולאה בשבת בשוגג
 ועפ"ז אני אומר שיעקב תיקן להם עירובי חלרות לבלי
 יכשלו בענין הולאה ויאל לו זה מנח מה שחקנו חכמים
 לבטל מנו' שופר לולב מגילה מה"ט וז"ה ויבא יעקב
 "ש"ל"ס ר"ת "שופר" לולב "מגילה שבת לשום לב על מה
 שתקנו לבטל בשבת אלו הג' מנו' החביבות והבין הטעם
 משום שמה יסכח ויעבירונו כו' (כי הם השיגו וידעו כל
 מנו' דרבנן) לכך ויחן את פני העיר שתיקן עירובי חלרות
 בקנה העיר דהיינו פני העיר, (ויאל"ו יאל לאור ס' אגרא
 דכלה ומלחמי הם רמו זה אבל בד"א) :

ויבא יעקב שלם עיר שכם במד' רבות רעות זה עשו
 ואלופיו לדיק זה יעקב ומכלם ילינו ה' ויבא יעקב
 שלם ה' ישמר לאתך ויאל יעקב ובואך ויבא יעקב שלם
 רחב"א פתח אם זך וישר אהה כי עתה יעיר עליך ושלם
 נוח לדקך היית אין כתיב כאן כו' ולפי שכ' ויעקב איש
 חס יושב אוהלים לפיכך ויבא יעקב שלם ועי' במפ'ו
 ובמה"ק מה שפירשו בו ולי נראה דתחל' מפרש המד'
 הפסוק כדרכו ואח"כ במ"ס ולפי שכ' ויעקב איש חס וגו'
 לפיכך ויבא יעקב שלם זהו פי' אחר אהך קרא שהביא
 וביאור הדבר עפמ"ס בזהר בשלח והצריח התיכון וגו'
 דא קב"ה רי"א דא יעקב למלכא דליהו שלים מכלל
 אנפוי נהירין כשמשא ומאן דליהו חכימא אע"ג דחמי
 אנפוי נהירין אחר דבההוא נהירו דינא יתיב ואחכסיא
 וע"ד בעי לאסתמרא כו' וזה שא' בזהר יתרו ד' ע"ט
 עה"פ הגדול הגבור והנורא מה והנורא כד"א ויעקב איש
 חס כתרגומו גבר שלים בכלל היינו שיעקב ה' שלם בשני
 המדות באהבה וציראה כידוע וכבר פי' בס' עבודת
 ישראל פ' בחקותי הוי מחפלל בשלותה של מלכות היינו
 בצחי' יראה הבא ממדת מלכות שבוה עבודתו שלימה
 שאלמלא מוראה כ"א בצחי' אהבה ה' איש זה הקב"ה
 את רעהו זה הלדיק חיים בלעו בכלות הנפש המשתוקק'
 מרוב אהבה ומאהה אל ה' ולזה רריך יראה להגביל וללמא'
 עבודתי בצחי' רצוא ושוב עכ"ד הקדושים וז"ש יעקב
 שהי' איש חס יושב אוהלים שלם בצ' אהלים יראה
 ואהבה אם יהי' אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו'
 מלבן ועשו ששרשם בלעם ועמלק שהם נגד אהבה וירא'
 דקדושה ועליהן נאמר ה' ישמרך מכל רע מעשו ולבן
 שהם

עובר על הדרך אבל רחב"ד ה' בחי' הולכי דרטים והוא
 בודאי רריך שלא יהי' בלעך בדרך הלכו ע"כ פסקו
 הגשמים והבן עכ"ד וזה פירשתי אשרי חמימי דרך (ר"ל
 שמתמס. הדרך ומי הם לזה אחר) ההולכים (דייקא)
 בחורת ה' וז"ש אם בחקותי תלכו שהי' הולכי דרכים
 ועוסקים בחורה אז ונתתי גשמיכם בעתם בלילי שבתות
 בשעה שאין הולכי דרכים אבל לענין עוברי דרכים ויעיל
 תפלת כה"ג ויכול להיות גשם אפי' בחול והבן וז"ש ע"ז
 יתפלל וגו' לעת תצוא רק לשטף מיט רבים אליו לא
 יגיעו וגו' אשכילך ואורך בדרך זו הל"ך דייקא וז"ה
 לעיל סוף פ' ויאל ויעקב הל"ך לדרכו ויפגעו בו מלאכי
 אלקים הם הנה"ק שבכ"ת מהלכו ויאמר יעקב כאשר ראם
 מחנה אלקים זה והנה עשו אחר נהנה ונלכה ואלכה
 לנגדך ע"ז השיב יעקב יעב"ד נא אדני לפני עבדו פי' כי
 אדוני יעבור בחי' עוברי דרך עד תהרה ירוך כי עיקר
 כוונתו למחוז הפלו ואני אחנהלה לאחי ר"ל בחי' הולכי
 דרכים לאט לאט לרגל המלאכה אשר לפני ללקט נה"ק
 עד אשר אבוא אל אדוני שעירה כפרש"י וכן אחר בפ'
 ויגש וישלח את אחיו וילכו (דייקא) ויאמר אליהם אל
 תרגזו בדרך תלשון ותרגזו ארץ ממקומה וז"ש רש"י אל
 תפסיעו פסיעה גסה אלא שילכו לאט למען לתקן הדרך
 כאמור, ויאני "אחנהלה" לאחי "לרגל ר"ת ללול ויבואר
 בס' ייט"פ באבני זכרון דרוש כ"א : L

ויבא יעקב שלם עיר שכם וגו' ויחן את פני העיר במד'
 נכנס בע"ש עם דמדומי חמה מבטוי' ששמר יעקב
 את השבת ופי' בזה"ק לדריש ויחן לשון מנוחה את פני
 העיר כששמעו לפני העיר וקבע שם החומין עיי"ש, ואני
 בעניי בעת צרתי לדיק בקהל רב בש"ס בין כסא לעשור
 לעורר לבב אחי העיר לתקן עירובי חלרות להניל העם
 מתבטלה היואלת מתח"י באיסור הולאה בשבת בשוגג
 אמרתי בזה הפסוק רמו מוסר לענין זה עפ"ת דק"ל ביו"ט
 של ר"ה שחל בשבת אין חוקעין בגבולין ומסוק דהטעם
 משום שמה יטלנו ויעבירונו ד' אמות בר"ה וה"ט ללולב
 וה"ט דמגילה דאין דוחה שבת ועתה נחזי אנן אם באלו
 ג' מצות שופר לולב ומגילה החביבות שאין אלא פעם
 א' בשנה וחובה עלינו מן התורה שגם מקרא מגילה
 מלאו חכמים סמך מן התורה מדכתי' כחוב זאת זכרון
 כספר וזה"ג מונה אותה בין המנו' ועכ"ז בטלום חכמים
 תחת כל ישראל לבלי לקיים מנו' אלו כשחל זמנן בשבת
 משום שמה יטרד ויסכח ויעבירונו ד"א ברה"ר או מרה"י

מקראות גדולות מאורות

חמשה חומשי תורה

ספר בראשית

עם תשע עשרה עמרות ה"ה:

- (א) תרגום אונקלוס. פ"א כ"א יקר מרכינו שלמה אפרים ב"ר אהרן ז"ל.
- (ב) תרגום יונתן בן עוזיאל ^{אוצר החכמה} תרגום ירושלמי פ"א רש"י מרכינו שלמה יצחקי ז"ל.
- (ג) פ"א אבן עזרא מרכינו אברהם ב"ר מאיר ז"ל.
- (ד) פ"א רש"י מרכינו שלמה יצחקי ז"ל.
- (ה) פ"א אבן עזרא מרכינו אברהם ב"ר מאיר ז"ל.
- (ו) פ"א הרשב"ם מרכינו שמואל ב"ר מאיר נכד רש"י ז"ל.
- (ז) פ"א הרמב"ן מרכינו משה ב"ר נחמן ז"ל גירונדי.
- (ח) פ"א דעת זקנים מרכינו בעלי התוספות ז"ל.
- (ט) פ"א בעל המורים מרכינו יעקב ב"ר אשר ז"ל.
- (י) פ"א ספורנו מרכינו עובדי' ב"ר יעקב ספורנו ^{אוצר החכמה} יח) תולדות אהרן מראה מקומות מכל פסוק הנמצא בש"ס.

👉 וראה זה חרש 👈

אשר נוסף במהדורה זו:

ספר מנחת שי

להמדקדק הגדול רבינו שלמה ידידיה מנורצי ז"ל

דבר רכור על אופנו ומקומו

כל הנ"ל סודרו והוגהו מחדש

והושם עליהם עיון גדול בדקדוק האותיות ונקודות וטעמים קרי וכתוב

הכל ע"פ המסורה וההוצאות המדויקות ביותר

יו"ל ע"י הוצאת ז. ברמן ניו

פעיה"ק ירושלם תוכב"א

שנת המאורות הגדולים לפ"ק

א ויאמר יי לאברהם אוייל לך מארעך אתפרש מן ילדותך פוק מבית אבך זיל לארעא

22

פי' יונתן

(א) אתפרש וכו'. דרש הפסוק על פרשת עכו"ם וזהו אתפרש מילדותך ע"ד שפירש הוהר נפסוק מפני שיבה מקום:

בעל המורים

(א) ויאמר. פתח בלמירה גלי שנערא צו העולם שמי' מאמרות נערא העולם וכו' לא נערא אלא זכות אנרהם לך כמיני עליו מאמר: לך לך. רמו לו כשהיה בן מאה כמנין לך לך אז ואעשך לגוי גדול שגולד לו יתקן. ד"א רמו לו שלאחר שתלך מארעך תמיה

אור החיים

בלי יקר

(א) ויאמר ה' אל אברהם לך לך אל הארץ אשר אראך, ולמה הזכיר פרטים אלו מארעך וממולדתך ומבית אביך. גם מלת לך צריך ביאור כי אין משמעותו לך להנאתך. גם מה שפירש הרמב"ן שהוא מלשון אלך לי אל הר המור (שה"ש ד ו) לא נראה, כי גם לי גם לך יהיה לו ביאור אחר היותר קרוב לפשוטו. ונראה לפרש שהעתיקו הקב"ה מענין לענין כדרך שמחנכין

א. ויאמר ה' אל אברהם וגו'. טעם שדיבר אליו ה' קודם הראות לו מה שלא עשה בן צל הנצרכים. ב' טעמים נדבר, או להיות שהוא עליו השלום נשמדל נהכרת צוראו מה שלא עשה אדם וזלמו וכן חמש שנים הכיר את צוראו מעצמו נהתחכמותו (מדיס לג), לזה לא הולך להגלות אליו. אלא אמר אליו דברותיו וכבר הוכר אללו המדבר:

או אפשר כי להיותו אדם ראשון בקדושה אשר נעשרה דורות שקדמותו לא היה אדם שהכיר אלהותו ודיבר

איתו אלהים, לזה נהג ה' עמו בקדר זה שלא הראה שכינתו אליו עד שצחן אותו אס מקיים גורותיו, ולאחר שקיים דבריו והלך לו מארעו וכו' אז נגלה אליו דכתיב (פסוק ז) וירא ה' אל אברם, משא"כ שאר הנצרכים שכבר קדמה ונשמקע האמונה בלצם מאציהם והושרשו בקדושה היה נגלה להם תחילה, ולא ולמד מאצות ומשה בסנה:

ודרך זה מסכים לדברי רבותינו ז"ל (ב"ר גט א) שהעמידו פסוק שמעי בת וראי וגו' (מהלים מה יא) באציהם אציו, בתחילה שמעי והוא אומר ויאמר ה' אל וגו', ואח"כ נגלה אליו וירא וגו' והוא אומר וראי. ולא היו שניהם שמיעה וראיה כאחת אלא נהפסק ביניהם. ולזה לא אמר הכתוב שמעי וראי בת או בת שמעי וראי, והפסיק בין שמעי לראי:

לך לך מארעך וגו'. אחר שאמר מארעך אין מקום לומר ממולדתך כי בלאתו מארעו הנה הוא יוצא גם ממולדתו: אכן הטעם הוא להיות כי נערך לער הפרידה קטן הוא לער פרידתו מארעו מפרידת מולדתו ופרידתו ממולדתו מפרידתו מבית אביו, לזה קדר ההדרגות ממטה למעלה, וליטול שר על כל פרט ופרט כדרך אומר (להלן כב ג) את צנן וגו', כי ה' ישמלל להטיב צרוך הוא לאוהביו:

עוד ירצה לומר שילך לו מארעו אך לא יהיה כקדר יליאתו מאור כשדים שיוליך עמו מולדתו ובית אביו, אלא הוא לבדו יעוז ארעו ויפרד גם ממולדתו ואפילו מבית אביו. אך אציהם לא הבין זה דצרי ה' ולקח עמו לוט, או אפשר שהבין בן אלא שלוט דצק צו כאומר וילך איתו לוט דצק צו. והגם שאמר אחר כך ויקח אברם וגו' ואת לוט וגו', פירוש שלא דחפו עד שימלא המלאה שלא יכלימהו. ולזה תמלא כי כשמלא סיבה קטנה שרצו הרועים תיכף אמר אליו הפרד וגו' אס הימין וגו' (להלן יג ט), והדבר הוא כמעט זר שיאמר אליו כדצרים האלה בכל כך הרחקה, אלא לצד שהיה חושב מחשבות להפרידו כדבר ה' לזה תיכף צמואלו סיבה דחפו צו ידים:

וראיתי לחזק פירוש זה גם בן ממה שאמר הכתוב (שם יד) וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא לא עיין, מאמר זה יוכיח כי יושב ומלפה היה ה' מתי יפרד לוט להראותו את הארץ, שאמר לו בתחילת דבר אליו "אשר אראך" ולא הראהו עד עתה שנפרד לוט, והוא מאמר ראשון לך לך מארעך וממולדתך ומבית אבך, אז אראך:

עוד יכוין לומר על זה הדרך לך לך לתועלתך, והגם שאין הטובה מסובבת מההשתדלות כאומרם (מהלים עה ז) לא ממואל וממערב וגו' הרים וגו', ודרשו רבותינו ז"ל (במד"ד כב ח) וזה לשונם כל הרים שנמקרא כמשמעה חון מזו שהוא לשון הרמה ע"כ, אע"פ בן יש טעם נדבר לצד שינוי מקום והוא אומר מארעך, ואמר ז"ל (ב"ר פה ז) ג' דברים אע"פ שאין נחש יש סימן והם בית פינק וכו', ואמר עוד (ב"מ עה): מאן דביש ליה צהאי מתא ולא איל למתא אחריחא לועק לפני ה' ואינו נענה:

וממולדתך. על דרך אומרם ז"ל לעולם ידור אדם בשכונת אריה ולא בעיר עם רשעים ע"כ:

מנחת שי

(א) לך לך. פתחה:

אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וּמִבֵּית אָבִיךָ לְאֶרְעָא דִּי אַחְזָנְדָּךְ: בַּ וְאֶעֱבֹדְךָ לְעַם תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וְאֶבְרַכְךָ. פסחים ק"ז:

שפתי הכמים

לפי פי' ראשון קשה דצריכין אנו להגיה שם לכן מפרש רש"י ועוד וכו' ולפי' קשה מאי ואעשך לגוי גדול לכך צריך לשני פשטים: ב וק"ל למה ברכוהו בג' ברכות הללו ולא בשאר ברכות: ג משמע שר"ל לפי שהדרך ממעט כו' לכך הבטיחו על הבנים וא"ל הדרך אינו מוסיף לך אלא כמו שאם לא היית בדרך היה לך בנים כך הדרך אינו מוסיף לך וקשה הא לעיל פירש"י וכאן אי אתה זוכה לבנים וכן מה שפיר' כאן לפי שהדרך ממעט את השם לכך הבטיחו שהדרך אינו מוסיף לו כלום אלא כמו שאם לא היה בדרך היה בעל שם כך יהיה עכשיו וזה סותר מה שפירש לעיל ועוד שאודיע טבעך בעולם משמע דבחי' אין לו שם כלל ועוד קשה למה מפרש מתחלה מלת והיה ברכה ואח"כ מפר' דבר אזור ואעשך לגוי גדול שלא על סדר הקרא עוד קשה למה מפרש בתחלה מלת ואעשך לגוי גדול ואח"כ מפרש מלת מארצך

(ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת ב לשלשה דברים ממעטת פרייה ורבייה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוסיף לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ג ועל הממון ועל השם (פ"א חוה) ואגדלה שמך הרמי מוסיף אות על שמך עמד עכשיו שמך אנרס מכאן וליך אנרסה ואנרסה עולה רמ"ח כנגד אינריו של אדם. נרש"י יטן): **ואברכך.** בממון. (נ"ר):

וממולדתך שלא על סדר הקרא והרא"ם פי' דרש"י כתב באחרונה ב"ר כלומר שהוא מורה שחולק על מה שפי' להנאתך ולטובתך נראה לי בדרך הפלפול דה"פ דמה שאמר ואעשך לגוי גדול וגוי' לפי שהדרך וכו' לא בא לפרש על ואעשך לגוי גדול אלא רש"י מקשה קושיא על פי' שפיר' לעיל כאן אי אתה זוכה לבנים והא כב"ר אמרו ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך וכו' א"כ משמע שכאן היה נמי זוכה לבנים וא"ל דהמדר' משובש הוא לפי שבנים ושם מפורשים בקרא אבל ממון אינו מפרש ל"פ ממון נמי מפורש ואברכך בממון וא"ת והא עדיין י"ל דהמדר' משובש דהא המדרש רוצה לדרוש כל היתורים שבקרא ומה הוא דרוש במלת והיה ברכה ועו"פ והיה ברכה נמי למדר' אתא הברכות נתונים בידך וכו' א"כ ש"מ שאינו משובש וא"כ קשה על פי' דלעיל ומתוך ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים וכו' ר"ל כב"ר יש עוד פי' אחר על ואעשך לגוי גדול וא"כ מאי דפיר' לעיל וכאן אי אתה זוכה לבנים אליבא דר"א פירש וק"ל מהרש"ל דלפי פי' הברכות נתונים כו' היל"ל והיה מכוון שקאי על אדם המברך לכן פי' ד"א וכו' דעל הברכה ממש קאי ואגב זה פי' חיבור הפסוק:

רמב"ן

אבן עזרא

שיאמר "ואקח את אביכם את אברהם מאור כשדים וואלך אותו בכל ארץ כנען", כי משם לוקח ושם נצטוה בזה:

ועוד יקשה עליהם, כי אברהם בצוותו את אליעזר לקחת אשה לבנו אמר לו כי אל ארצי ואל מולדתי תלך (להלן כו ד), והוא הלך אל ארם נהרים אל עיר נחור (שם כו י), אם כן היא ארצו ומולדתו, ושם נאמר (בפסוק לח) אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי, כי שם בית אביו ומשפחתו שהיא מולדתו, לא כאשר השתבש רבי אברהם לומר אל ארצי חרן, ומולדתי אור כשדים. והנה הוא האומר כאן כי באור כשדים נאמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, והנה לו ארצות רבות:

אבל העיקר כבר ידעת אותו ממה שכתבנו בסדר שלפני זה (יא כה), כי חרן היא ארצו, ושם מולדתו, והיא ארץ אבותיו מעולם, ושם נצטוה לעזוב אותם. וכך אמרו בבראשית רבה (לט ח) לך לך, אחת מארם נהרים ואחת מארם נחור:

ופעם להזכיר "ארצך ומולדתך ובית אביך", כי יקשה על האדם לעזוב ארצו אשר הוא יושב בה ושם אוהביו ורעיו וכל שכן כשהוא ארץ מולדתו ששם נולד, וכל שכן כשיש שם כל בית אביו, ולכך הוצרך לומר לו שיעזוב הכל לאהבתו של הקב"ה:

אל הארץ אשר אראך. היה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, עד שבא אל ארץ כנען ואמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, אז נתקיים "אל הארץ אשר אראך", ואז נתעכב וישב בה. ומה שאמר ויצאו ללכת ארצה כנען, לא להתישב בה, כי עדיין לא ידע כי על הארץ ההיא נצטוה, אלא שאחז צדיק דרכו דרך ארץ כנען, כי כן היה בדעתו ובדעת אביו גם מתחלה בצאתם מאור כשדים. ומפני זה אמר ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי (להלן כ יג), כי היה תועה כשה אובד:

דעת וקנים

(ב) ואברכך. איני צעמני ונכנודי:

כלי יקר

התינוק, כי אולי יהיה קשה עליו לקבל הכל בבת אחת, ע"כ עשה לו ג' חלוקות והעתיקו אל ענין רביעי, כי מתחילה ביקש ממנו לעזוב ארצו וזה שאלה קטנה, יען כי אין לאדם תועלת מארצו יותר מארצות אחרות, כי אם השם והכבוד המדומה שעושין לו במקום שמכירין אותו, וזולת זה אין לו שום עזר וסעד מכל

24

ד' אחיזינד: ב' ואעבידנדך לעם רב ואברכינדך ב' לך לך ואעשך. ואמני יתד לאומא רבא ואברך יתד

ספורנו

(א) אל הארץ אשר אראך. אל המקום מהארץ אשר אראך הקב"ה לאברהם הגליות: אראך. נגי' צעננים מלמד שהיו העננים הולכים לפני ומראים לו הדרך: (ב) ואעשך לגוי גדול וגו'. נרכו כאן ו' נרכות והם אלו. ואעשך לגוי גדול והיא הגדולה שכולם שיעשהו לגוי ששם זאת נכלל השיעבוד והשתרור. והשנית שנהייה אנרס טרס הכניסו נכרית ונכטהו נכרס הממון כמ"ס ואברס ככד מאד. והשלישי שיגדל שמו מאברס לאברהם. והרביעי שיהיה הוא צעמנו נרכה. והשמיני שיברך השם מצרכיו. והששי שיאור כל מנקשי רעמו. והשניעי שינכרנו נו כל משפחות האדמה:

בלי יקר

אור החיים

אנשי ארצו הרחוקים ובנקל יתפתה לעזבם. ואח"כ כאשר הסיח מלבו כל ארצו אמר פן יהיה נפשו קשורה באנשי מולדתו שיש לו קצת עזר וסעד מהם, כדרך המשפחות שהאחד נכנס בעובי הקורה בעד שאר בשרו, ולא יתנו לזרים מקום למשול בהם, וזה תועלת קצת יותר מהראשון. ואחר שנתפתה גם לזה חשש פן תדבק נפשו בבית אביו שיש לו שם תועלת נוסף על כל אלו והוא תועלת ממון, כי בית והון נחלת אבות (משלי יט יד):

אל הארץ אשר אראך. פירוש שלא הודיענו, לראות אם ימחר לעשות דבר מלך שלטון מנלי דעת המקום, וזה נסיון מהנסיגות. עוד רמזו שיראנה לו כולה דכמינ (להלן יג יח) שא לא עיניך וראה לפונה ונגצה וגו', ונתן לו כח הראיה לראות כולה:

עוד יתבאר על דרך מה שאמרו בספרי צפוק אשר אני שוכן במוכה אשר אני שוכן צמוך בני ישראל (נמדנר לה לה), אין שכינה שורה אלא צמוך בני ישראל וצמדן צארכ ע"כ. והוא שאמר ה' לאברהם אל הארץ אשר אראך פירוש ראיה לך ואתה ראוי לה, ושיעור המינה הוא אראה אותך לה ואראה אותה לך, כי זה בלא זה אינם ראויים להשראת שכינה ולרונ ההללחות:

ב. ואעשך לגוי גדול וגו'. להיות שגוה לו ג', קבע לו

הר המוריה כי אדם ממקום כפרתו נברא (כ"ד יח ט), ומקורו מן הר המוריה כי משם לוקח עפרו, ודרך הסולם שבבית המקדש שלמטה שמכוון כנגד בית המקדש שלמעלה עולים ויורדים בו הנשמות הטהורות, אם כן שם עצמות הגוף ושם חביון עוזה של הנשמה, וא"כ אדם קרוב אצל עצמותו ביותר מן כל מיני קרובים שהזכיר, על כן נאמר לך לך. וכן נאמר לשון זה בעקידה (להלן כב ב) ולך לך אל ארץ המריה וגו'. ובשניהם לא גילה לו המקום מיד, כי כאן נאמר אשר אראך, ובעקידה נאמר אשר אומר אליך. לפי שלא רצה הקב"ה לגלות לאברם מקום מוצא הגוף והנפש עד אשר יערה עליו ממרום רוח קדשו תחילה, כי מהידוע שאין הנבואה שורה בחוצה לארץ (תנחומא בא ה) וא"כ כל זמן היותו בחוץ לארץ עד שלא היה בו רוח נבואה לא ידע ולא יבין מהות הנשמה אשר מקורה מן הר המוריה, ואפילו מהות יצירת החומר משם לא יבין עד בואו אל תוך הארץ הקדושה מקום מוכן אל הנבואה, אז הראה לו השי"ת מעלות המקום הקדוש ההוא ואיך הוא מקום לעצמותו של אדם כי שם ביתו ומקום חוצבה של הנשמה, ומחצב החומר אשר בעבורו ראוי לו לעזוב כל אלו ולילך לדבק במקום קדוש ההוא כי שם יגיע אל דביקות השכינה. וזה שפירש רש"י הלך ונסוע הנגבה, לילך לדרומה של ירושלים והר המוריה:

ומטעם זה לא נאמר בתחילת מראה זן. וירא אליו ה', כי אם עד אחר שנכנס בארץ כי אז היה מוכן לראות במראות השכינה, אבל קודם זה שהיה עדיין בחוץ לארץ לא היה שומע כי אם קול דברים כי לא נראה אליו ה' עדיין עד בואו לארץ וכמו שנתבאר בסמוך. ועל כן קרא למקום ההוא סולמא של צור כדאיתא בילקוט פרשה זו (ריש הפרשה) כיון שהגיע אברהם לסולמא של צור אמר יהא חלקי בארץ הזאת. מי הגיד לבעל המדרש שהגיע אברהם לסולמא של צור. ודאי כוונתו על הר המוריה, כי שם מקום הסולם אשר ראה יעקב עומד בבית אל, ודרך אותו סולם עולים ויורדים הנשמות ושם צור חוצבו של הגוף כמ"ס (ישעיה נא א) הביטו אל צור חצבתם, כי מאותו צור שנקרא אבן שתיה הושתת העולם הכללי, גם האדם שנקרא עולם קטן נוצר ממקום אותו צור, אשר בו מקום הסולם גם לנשמה כאמור. ומטעם זה נאמר לך לך כאן, ובעקידה, וכן בפסוק אלך לי אל הר המור, וכן הגשם חלף הלך לו (שה"ש ב יא), הלך למקום מקורו, כי אד עולה מן הארץ. וכן קומו ועברו לכם את נחל זרד (דברים ב יג), היינו ג"כ לארץ ישראל. וכן אלכה לי אל הגדולים (ירמיה ה ה), כי שם דירת השלימים, וכן כל לי ולו ולך ולהם שבמקרא פירושם על דרך זה, והבין אברהם ממלח לך לך לילך לארץ כנען אע"פ שלא נאמר לאיזה ארץ ילך: L

(ב) ואעשך לגוי גדול וגו'. הורה לו שאפילו אותן שלשה תועליות המדומות שיש לך מארצך ומולדתך

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכן

בעוהשי"ת

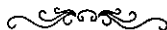
ספר

יד שלום

על התורה

חלק ראשון

בראשית - שמות

חידושים וביאורים, על פרשיות השבוע נאמרים
 אשר חנני ה' בחמלת ה' עלי בזכות אבותי נבג"מ זל"ה

ישכר דוב פריעדמאן

שנת תשס"ד לפ"ק

ולפי"ו יש לתת טעם על מה שנקרא ההר הר המוריה, לפי שממנה יצאה הוראה לכל העולם דקמתו של אברהם אבינו, על דרך שאמרו חז"ל (מענין טו.) הר שיצא ממנו הוראה לישראל. כי נסיון העקידה שונה היה משאר הנסיונות במה שהיה בגלוי, וזה שדרש המדרש ממה שנאמר אל ארץ המוריה, והכוונה כנ"ל שנתפרסם לכל העולם שעמד בנסיונו, מזה מוכח שהנסיון השני הרי הוא נסיון גדול ביותר, כי היה גלוי לכל העמים ונפרסם, וקשה העבודה בגלוי יותר מבסתם.

★

→ ואומר לבאר דברי המדרש אמר רבי לוי, שמי פעמים כתיב לך לך, ואין לנו יודעים אי זו חציבה אם השניה אם הראשונה, ממה דכתיב אל ארץ המוריה, הוי השניה חציבה מן הראשונה. וזריך ביאור.

→ ואפ"ל עפימ"ש הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ב פ"ו) על הפסוק (וכייה ג ב) יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך הצור צירושלים, כי ללד גדול קדושם ירושלים עיר הלק, השטן צוחר בה להחגבר שם ציותר, עכ"ד. וכן ידוע שבשאר מקומות יש לו להשטן שליחים שעושים שליחמו אבל בא"י הוא בעצמו עושה עבודתו, ודעת לנבון נקל כי במקום המקדש אשר קדשתה היא למעלה מארץ ישראל וירושלים כמבואר במתנייתין (כל"ס ב' א) שם מתגבר השטן ציותר.

→ וזה שדרשו במדרש אינו יודע באיזה היה לו נסיון גדול, אבל ממה שאמר אל ארץ המוריה הוי השניה חציבה כי שם היה לו החגברות יותר ללד גדול קדושתה. (שו"ר בבבן משה בפרשתן שכתב כזה ושמתמי שכוונתי לדעתו הגדולה).

★

ויתבאר על פי מה שכתב בישמח משה (פ' נח) על מה שחקנו חז"ל בתפילה (ומקומו במנח דבי אליהו רבא פכ"א) לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, כי בסתר דבר קל הוא להיות עבודתו זך בלי סיגים ממחשבות התפלות ושבת בני אדם, אבל בפרסום ובגלוי צורך קהל רב הוא דבר קשה מאד, ועל אופן זה היא חיוז עבודה שלא ישקוט ולא ינוח מעבודתו הן כשהוא בסתר לצדו ואין איש אמו, והן כשהוא בגלוי צורך רבוי עם, וכך דרכה של חורה כל מה שיכול להיות בהנע ולא יתודע לבני אדם עושה בהנע, כאמור (מייסה ו ח) והנע לכת עם אלהיך, אבל במה שלא יוכל להסתיר לא ימנע מהטוב משום זה, רק ידבק באהבתו ויכריח עצמו להיות גם בגלוי כוונתו וזה לשמים, וכן מחוייבים אנתנו ללמוד חורה ברבים ולקדש שמו ברבים, עכד"ק.

ומעתה יש לומר כי הנסיון הראשון של לך לך מארצך, היה בסתר שלא היה גלוי לכל העולם שעזב את ארץ מולדתו, משא"כ נסיון העקדה היה דבר גלוי לכל כמבואר במדרש הנחומא (וירא פכ"ב) עה"פ ציום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, ולמה ציום השלישי ולא ציום הראשון ולא ציום השני כדי שלא יהו אומה"ע אומרים הממו ובלבלו והלך ושחט את בנו. הרי שידעו הכל מזה, נמצא שנסיון גדול היה זה לאברהם שלא יבא לידי פניות וגאות, ובוודאי עמד גם בזה הנסיון כמבואר בספ"ק שאף אחר נסיון העקידה היה מחזיק את עצמו כמלא ומקדס, וכן היה בכל הנסיונות שעמד בהם, כמבואר בנעם מגדים (בפרשה ו) עה"פ אל תירא אברהם אנכי מגן לך, שאחר שנחודע בכל העולם שנעשה לו כל הנסים האלו במלחמתו עם המלכים נתיירא אברהם שיבא לידי גאות ח"ו, עכד"ק. הרי שעמד על המשמר בכל עת שלא יבא לידי פניות וגאות ח"ו.

שלישי
חוק,
בייט"ל
עדיין
ה לו
לומר
בואר
סיחו
זכ"צ,
נותן

ציון,
נסיון
ציום
זטון,
חשב

לך,
יהם
ארץ
בכל
לו
וכח
ציון
שה
לך
לא
לא

ויצ
בה
רץ

עוד יש לבאר דברי המדרש, אמר רבי לוי, שתי פעמים כתיב לך לך, ואין לנו יודעים אי זו חציבה אם השניה אם הראשונה, ממה דכתיב אל ארץ המוריה, הוי השניה חציבה מן הראשונה.

ואפ"ל עפימ"ש החתם סופר (ר"פ ז) לבאר מילתא דחמיהה דיש לחקור דאברהם אבינו ע"ה מסר נפשו והשליכו מנגד ושיבר אלמי נמרוד ועמד נגדו, ולמה לא עשה כן בארץ כנען שהיתה מלאה גלולים, ואין לך עץ רענן שלא היה תחתיו ע"י, וכן הר גבוה וגבעה נישאה כדאיתא במס' ע"י (דף מהג) ולא מצינו ששיבר אליליהם, אדרבה השתחוה לבני חת ונכנע להם, והענין הוא, כי שם באור כשדים לא שמעו לקולו כלל ולא הועיל בכל תוכחותיו ולא עשה נפש כמו שעשה בארץ כנען ולא היה שם מכיר ה' כי אם הוא, ע"כ השליך נפשו מנגד להפרישם מע"י כל מה שאפשר ואם ימיתוהו מה לו צדק, אך בארץ ישראל קרא בשם ה' ונחגדל שמו וקבלו ממנו רצות ועשה נפשות הרבה כמבואר ברמב"ן, ע"כ אין לו רשות למסור נפשו להסגרות עם אומן שלא שמעו לו ולא נחגיירו, כ"א ימיתוהו מה יעשו כל אומן תלמידים הסמוכים על הוראתו ותורתו, ואין לומר יסמוך על הנס, אין זה מדת חכמים כי אולי לא יעשה לו נס, רק מוסר עצמו למיתה עכ"פ וזה אין לו רשות אם מפסיד לתלמידים, עכמו"ד.

והנה אמרו חז"ל (יומא כח) מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (בראשית כד א) ואברהם זקן בא בימים, יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (בראשית כו א) ויהי כי זקן יצחק, והכוונה שאחרי הסתלקותו של אברהם אבינו היה יצחק אבינו ממשיך דרכו בהנהגת הישיבה, נמצא שאם היה אברהם הולך לשחוט

את בנו יחידו היחה התורה פוסקת כי מי ירצין תורה אחריו, וזה היה נסיון גדול לאברהם אבינו כי אחר שהשקיע כוחות עולמים רבות בשנים להעמיד תלמידים רבים והיתה נפשו קשורה בנפשו, וכל תקוותו היה שיבא בנו אחריו להנהיג הישיבה, ועכ"ז הלך במצות הבורא לשחטו.

וזה שדרש רבי לוי ב' פעמים כתיב לך לך (→) ואין לנו יודעין איזו חציבה, שהרי גם בלחמו מאור כשדים היה לו נסיון גדול לעזוב את ארץ מולדתו ומקום מגורת אביו, אמנם ממה דכתיב אל ארץ המוריה, ודרשו חז"ל (תענית טו) הר שיבא ממנו הוראה לישראל, הרי גדול הענין ללמד ולהרצין תורה שהרי ההר נקרא על ענין זה שיבא ממנו הוראה, הוי אומר השניה חציבה מן הראשונה, כי אז כבר היה לו תלמידים רבים והיה נסיון גדול לעזוב, משא"כ באור כשדים עדיין לא העמיד תלמידים, ולא עזב כלום בעזבו את ארץ מולדתו.

L

*

וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה'. בזהר הקדוש (דף עח) דקדק מדוע כתיב וילך ולא וילא, דכתיב לעיל מיניה וילאו אתם מאור כשדים.

האור החיים הקדוש הקשה דכל הפסוק מיותר, שהרי אומר בסמוך הודעת ההליכה ויקח אברהם וגו'.

ואפ"ל על פי מה דאיתא במדרש (הובא בספר דברי שאול) כי בכל התורה כולה לא מצינו מקום המקדש איה מקומה רק כתיב במקום אשר יבחר ה' אלהיך, והטעם כי הקב"ה לא רצה לגלות המקום פן יתודע לאוה"ע, ויעשו כל מה שזיכלתם לטמא את המקום ואת הארץ.

והנה מבואר לו לאבן אברהם שהמכו יש להצין למה רמו, ולהג"ל יש רק ברמו, כדי ית' שיגלה למך כנען נבחר מכ העולם יודעים

ולזה כתיב וי משמע משמע שהלך ושוב (בראשית כ) שאברהם לא אם למקום אחר, ר יחזור, כאשר ד הארץ אשר או מטעם חשש ה

וילך אברהם כ מה שדו ולא וילא,

ויעבור אב וי

ואפ"ל להקד חנינא

אתא מיטרא, כולו בנחת וחו רבי יוסף מאי לגבי רבי חנינ חפלה קברה, יו השנה היו גשון דרכים, ולכאור נתקבלה חפילה

זי מי ירצין
נרהם אצונו
צות בשנים
ישו קשורה
צנו אחריו
צות הבורא

זיצ לך לך
שהרי גם
גדול לעוזב
ציו, אמנס
חז"ל (מעניית
הרי גדול
ההר נקרא
הוי אומר
צב היה לו
יס, משא"כ
ולא יודים,

הר הקדוש
י ולא וילא,
ר כשדים.

ל: הפסוק
וך הודעת

(הובא בספר
כולה לא
רק כתיב
כי הקצ"ה
לאזה"ע,
נקום ואח

והנה מצואר בכלי יקר (ר"פ ו) כי ממה שנאמר
לו לאברהם לך לך מארצך וגו' השיג
אברהם שהמכוון על ארץ כנען, עש"ה. ולפי"ז
יש להצין למה לא גילה לו הקצ"ה רק בדרך
רמו, ולהג"ל יש לומר שעל כן אמר לו הקצ"ה
רק ברמו, כדי שיצין מזה אברהם שאין רצונו
ית' שיגלה למקורביו להיכן הוא הולך, וכי ארץ
כנען נבחר מכל ארצות, כי אם היו האומות
העולם יודעים קדושתה היו מטמאים את ארצו.

ולזה כתיב וילך ולא וילא, כי הלשון וילא
משמע שיאל לגמרי מן המקום, אבל וילך
משמע שהלך על איזה זמן ויחזור כמו הלוך
ושוב (בראשית ח ג), וז"ש וילך אברהם, היינו
שאברהם לא אמר להם שהוא הולך לקבוע דירתו
למקום אחר, רק הולך על זמן מה ולאחר זמן
יחזור, כאשר דבר אליו ה', היינו שאמר לו אל
הארץ אשר אראך, ולא גילה לו את המקום
מטעם חשש הנ"ל וכן עשה אברהם.

*

וילך אברהם כאשר דבר אליו ה'. כבר הבאנו
מה שדקדקו בזה"ק מדוע כתיב וילך
ולא וילא,

(ג) ויעבור אברהם בארץ, פירש"י נכנס לתוכה.
וה"ב כוונתו.

ואפ"ל בהקדם דברי הגמרא (מעניית כד): רבי
חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא,
אחא מיטרא, אמר רצונו של עולם כל העולם
כולו ננחת וחנינא בצער, פסק מיטרא, אמר
רבי יוסף מאי אהניא ליה כלומא דכהן גדול
לגבי רבי חנינא בן דוסא, דתנן היה מתפלל
תפלה קצרה, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שמהא
השנה הזו גשומה, ואל יכנס לפניך תפלת עוברי
דרכים. ולכאורה יש להצין מדוע באמת לא
נתקבלה תפילתו של כהן גדול לגבי רבי חנינא.

וביישוב לב (פי וישלח) הביא בשם הגה"ק
מבארדיטשוב ז"ע הטעם, כי יש שני
בחינות, א' נקרא עוברי דרכים, היינו שכל
מטרת לבו רק לבוא ולהגיע למחוז חפצו, ובדרך
הוא רץ אחר רץ עדי יבא למקומו, ב' נקרא
הולכי דרכים, היינו שידע שבכל מקום מדרך
כף רגלו ה' הכין מצעדיו, למען יתקן שם איזה
ניצוץ הקדוש השייך לנשמתו וזה עיקר מהלכו,
רק ששם לו השי"ת סיבה למחוז חפצו למען
יסע דרך הלכו בכל המקומות עד יגיע שמה,
והנה הכהן גדול התפלל שאל יכנסו תפלת עוברי
דרכים, מי שהוא בחינת עובר על הדרך, אבל
ר' חנינא בן דוסא היה בחינת הולכי דרכים,
והוא בודאי צריך שלא יהיה בצער בדרך הלכו,
על כן פסקו הגשמים, עכמוד"ק.

ובזה פירש זייט"ל הכתוב (ויקרא כו ג) אם
בחוקותי תלכו, שמהיו הולכי דרכים
ועוסקים בחורה, אז ונחתי גשמיכם בעתם, כלילי
שבתות בשעה שאין הולכי דרכים (מעניית כג), אבל
לענין עוברי דרכים יועיל תפלת כהן גדול, ויכול
להיות גשם אפילו בחול, עכ"ד.

והנה הכתוב העיד על אברהם אצונו שהיה
בבחינה זו של הולכי דרכים שאינו
מתעכב על הדרך כלל כמו שאמר הכתוב הלו"ך
ונסוע הנגבה, (ועיין בדרך משה על פסוק זה), ועל כן
אמר הכתוב וילך אברהם שהיה בבחינת הולכי
דרכים, כאשר דבר אליו ה', כי הליכתו היה
כדי לקיים מה שדבר אליו ה' היינו לחקן
הנציה"ק, ועל כן כאשר אמר הכתוב ויעבור
אברהם בארץ, היה קשה לרשיו"ל מדוע כתיב
ויעבור הלא היה בבחינת הולכי דרכים, לזה כתב
דעל כרחק אין הפירש כפשוטו שעבר דרך שם
רק נכנס לתוכה, היינו לחקן הנציות אשר
במוכה.

*

L